

Utajärven kunnan varhaiskasvatus- suunnitelma

Nimi	Utajärven kunnan varhaiskasvatussuunnitelma
Kunta	Utajärvi
Hyväksymispäivämäärä	Kunnanhallitus 11.6.2019 § 158, käyttöön 1.8.2019 alkaen

SISÄLTÖ

1.	Varhaiskasvatussuunnitelman laadinta, arviointi ja kehittäminen	1
2.	Paikalliset erityispiirteet ja varhaiskasvatuksen järjestämisen tavat	2
3.	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	3
4.	Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	6
5.	Varhaiskasvatuksen järjestäminen ja toimintamuodot	7
6.	Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	8
7.	Arvoperusta	10
8.	Oppimiskäsitys	12
9.	Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	14
10.	Laaja-alainen osaaminen	17
11.	Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	22
12.	Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	26
13.	Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	28
14.	Pedagogisen toiminnan viitekehys	31
15.	Pedagoginen dokumentointi	32
16.	Monipuoliset työtavat	33
17.	Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	34
18.	Oppimisen alueet	36
18.1.	Kielten rikas maailma	36
18.2.	Ilmaisun monet muodot	39
18.3.	Minä ja meidän yhteisömme	42
18.4.	Tutkin ja toimin ympäristössäni	45
18.5.	Kasvan, liikun ja kehityn	48
19.	Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	51
20.	Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet	52
21.	Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana	53
22.	Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	54

23.	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	55
24.	Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	57

1. Varhaiskasvatussuunnitelman laadinta, arviointi ja kehittäminen

Utajärven kunnan varhaiskasvatussuunnitelma (VASU) on tehty koko varhaiskasvatuksen henkilöstön yhteistyönä. Laadinnassa on huomioitu esim. Lasten- ja nuorten valmistelutoimikunnan linjaukset ja kunnan muut lapsiin kohdistuvat päätökset, esim. kotoutumissuunnitelma. Yhteistyötä on tehty mm. Oulunkaaren kuntayhtymän työntekijöiden kanssa. Varhaiskasvatuksen koko henkilöstö on osallistunut suunnitelman laatimiseen koulutusten ja yhteistyöpäivien kautta. Huoltajille ja lapsille 2/2017 tehdyn varhaiskasvatuskyselyn tuloksia on hyödynnetty suunnitelmassa.

Kunnan varhaiskasvatuksessa olevien lasten huoltajille toteutettiin varhaiskasvatuskysely ajalla 18.10-25.11.2018. Uuden hallintomallin mukaisesti varhaiskasvatuksen linjaukset käsittelee sivistysvaliokunta ja antaa niistä esityksen kunnanhallitukselle. Kyselyn 11/18 vastaukset on huomioitu tämän vasun päivytyksessä. Kyselyn kautta perheet pääsivät osallistumaan tämän vasun päivytykseen.

Koonti varhaiskasvatuksen 11/2018 kyselyn tuloksista

Huoltajat vastasivat lasten viihtyvän päiväkodissa sekä perhepäivähoidossa. Lapset kokevat toiminnan mielekkääksi ja riittävän haasteelliseksi.

Kysyttäessä huoltajilta, mitä he toivoisivat painotettavan tai huomioitavan toiminnassa nykyistä enemmän, esille nousi mm:

- Ulkoilu ja luonnossa liikkuminen ja tutkiminen
- Kädentaitojen monipuolinen harjaannuttaminen
- Sosiaalisten taitojen tukeminen
- Arkitaitojen/perustaitojen vahvistaminen
- Aikuisten riittävä määrä ja pysyvyys ryhmissä
- Lasten tarpeiden sekä kehitystason huomiointi

Lasten toiveiden ja tarpeiden huomiointi oli riittävää. Lisäksi huoltajat kokivat saavansa riittävästi tietoa lapsen ryhmän toiminnan tavoitteista ja itse toiminnasta käytössä olevien viestintäkanavien kautta. He vastasivat myös pääsevänsä dokumentoinnin avulla (valokuvat ryhmän tiloissa, WhatsApp, viikkosuunnitelma) riittävästi mukaan lapsensa ryhmän toiminnan arviointiin ja kehittämiseen.

Päiväkotiärkeä rytmittävät, päivittäin samanlaisena toistettavat rutiinit (ruokailu, lepo hetki jne.) koettiin toimiviksi. Ryhmissä on luotu erilaisia käytäntöjä palvelemaan ko. ryhmän tarpeita ja ne on koettu toimiviksi.

Päiväkodin pihalle toivottiin muutosta, jotta piha olisi kutsuvampi sekä vuodenaikojen tuomat haasteet huomioitaisiin paremmin.

Pienryhmätoimintaan oltiin tyytyväisiä.

Vuorovaikutus henkilöstön ja lasten välillä sekä henkilöstön ja huoltajien välillä koettiin toimivaksi.

Huoltajien mielipiteet osallistumisesta päiväkodin toimintaan olivat monen suuntaisia; Toivottiin toisaalta paljon ja monipuolista iltaiikään tapahtuvaa, ylimääräistä toimintaa, mutta tuotiin esille myös täysin vastakkaisia näkemyksiä koskien juuri iltaiikään tapahtuvaa toimintaa. Eniten esille nousi osallistava tekeminen, jossa huoltajille ja lapsille tarjoutuisi mahdollisuus tehdä yhdessä erilaisia asioita.

Huoltajien näkökulmasta oli useita tapoja osallistua toiminnan suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen. Ehdotukset vaihtelivat päiväkodilla järjestettävien iltojen ja sähköisten kanavien kautta tehtävien kyselyjen välillä. Osa huoltajista kokee perheen yhteisen ajan perheen kannalta tärkeämmäksi, kuin

osallistumisen kyseiseen toimintaan. Huoltajat kokivat, että monipuolinen dokumentointi auttaa heitä olemaan osana lapsiryhmän toiminnan arviointia ja kehittämistä.

Vapaa sana kohtaan vastattiin seuraavasti. Pysyvät hoitajat, tutut sijaiset; niitä toivotaan. Kiitos. Kuvat lasten arjesta, päiväkodin touhuista ovat edelleen tervetulleita. Toivotaan ajantasaista tiedottamista tarttuvista taudeista; vanhat ilmoitukset pois. Aivan ihana henkilökunta, tuntuu hyvältä ja turvalliselta jättää tytär hoitoon näiden ihmisten käsiin, lapsikin tykkää kovasti. Kiitos Kissankulman henkilökunnalle, teidän kanssa mukava asioida ja yhteistyö on toimivaa. Teillä on mukavia ideoita ja toimintaa. Jatkakaa samalla innolla työnne parissa, teille on hyvä luottaa oma lapsi päiväksi hoitoon. Jatkakaa samaan malliin.

Toimenpiteet, joita on tehty kyselyn tai muutoin saatujen palautteiden perusteella; kaikkiin ryhmiin perustettu huoltajille WhatsApp ryhmän ajankohtaisten asioiden tiedottamiseen. Lepohetkellä lapsia on jaettu eri tiloihin. Ovitiedotteet pidetään ajan tasalla. Huomioidaan huoltajien toiveet painotuksista toiminnassa. Päiväkodin pihaa kehitetään yhdessä teknisen toimen kanssa.

Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan päiväkotiryhmissä ja perhepäivähoidossa esim. toiminnan dokumentoinnin pohjalta, huoltajilta ja lapsilta saadun palautteen perusteella, ryhmien omien arviointikeskustelujen pohjalta, yms. Varhaiskasvatussuunnitelman kehittäminen tapahtuu lasten tarpeiden ja kiinnostuksen kohteiden sekä uuden tutkimustiedon, käytännön kokemusten ja kunnan lapsiin liittyvien linjausten pohjalta. Suunnitelmaa arvioidaan ja kehitetään myös lapsilta, huoltajilta, henkilöstöltä ja yhteistyötahoilta saadun palautteen pohjalta sekä uuteen tietoon perustuen.

Oulunkaaren kuntayhtymän sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden kanssa on tehty yhteistyössä varhaiskasvatussuunnitelman osat, jotka liittyvät heidän palveluihinsa sekä yhteistyöhön. Yhteistyö esiopetuksen ja perusopetuksen kanssa tapahtuu yhteisissä suunnittelupalaverissa, joissa sovitaan käytännön asioista ja yhteistyömuodoista. Utajärven seurakunnan työntekijän kanssa on tehty yhteistyötä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa.

2. Paikalliset erityispiirteet ja varhaiskasvatuksen järjestämisen tavat

Utajärven kuntastrategiassa vuosille 2018 – 2026 on määritelty strategiaa edistävät arvot seuraavasti.

Utajärven kunnan strategian arvoja ovat:

Sitoutuminen: Osallistutaan aktiivisesti kunnan kehittämiseen ja autetaan ja kannustetaan toinen toisiamme. Kannetaan vastuu päätöksistä ja sitoudutaan niiden toteuttamiseen ja seurantaan.

Inhimillisuus: Ollaan helposti lähestyttäviä, luotettavia ja yhteistyötä arvostavia kumppaneita. Toiminnassa korostuu tasapuolisuus ja oikeudenmukaisuus. Pyritään kaventamaan hyvinvointieroja.

Avoimuus: Ollaan rehellisiä ja vuorovaikutteisia viestijöitä. Huomioidaan kaikkien mielipiteet ja kunnioitetaan toisia. Puhutaan toisille arvostavasti ja tuodaan asiat esille objektiivisesti.

Näiden arvojen kautta rakennetaan yhdessä rentoa luottamuksen ilmapiiriä, jossa asioita voidaan tehdä myös pilke silmäkulmassa.

Strategian arvot sisältyvät myös varhaiskasvatuksen toimintaan. Pienen kunnan etu on joustavuus; palvelut voidaan tarvittaessa järjestää hyvin nopeasti ja perheiden yksilölliset tarpeet pystytään huomioimaan. Maahanmuuttotyöhön osallistuminen, väkiluvun ja onnellisuuden lisääminen sisältyvät varhaiskasvatuksessa tehtävään työhön. Pitovoimaa tuovat hyvät palvelut. Kaikille lapsille maksuton varhaiskasvatus on osa kunnassa 1.8.2019 alkaen käyttöön otettavaa lapsiperhepakettia.

Utajärven kunnalla on koko kuntaa koskeva toimintajärjestelmä, jossa on kuvattu myös varhaiskasvatuksen toimintamalli.

Utajärvellä toimii yksi kunnallinen päiväkoti, eikä yksityiselle varhaiskasvatukselle ole ollut tarvetta.

Kunnallista perhepäivähoitoa on järjestetty jonkin verran. Tämän vuoksi kunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa painottuu päiväkodin näkökulma. Perhepäivähoidossa varhaiskasvatussuunnitelmaa toteutetaan perhepäivähoidolle ominaisin tavoin. Päiväkodille ja

perhepäivähoidolle ei tehdä erikseen omia varhaiskasvatussuunnitelmia, vaan ne on sisällytetty kunnan suunnitelmaan. Utajärvellä toteutuu inklusiivisuuden periaate; kaikki lapset saavat tarvittavan tuen omassa päiväkotiryhmässä, erityisryhmälle ei näin ollen ole tarvetta.

Varhaiskasvatussuunnitelmassa ja sen toteuttamisessa huomioidaan kunnan erityispiirteet, joita ovat mm. maaseutumaisuus, Geopark, monimuotoinen ja puhdas luonto, sekä lyhyet välimatkat päiväkodilta kunnan keskeisiin kulttuuri- ja liikuntakohteisiin. Yhteistyö eri tahojen kanssa on sujuvaa, koska toimijat tuntevat toisensa. Kunnan strategia-korteissa määritellään kehittämisen tavoitteet vuosittain. Varhaiskasvatuksessa toteutetaan sille määritellyt tavoitteet.

Utajärven paikalliset Esiopetuksen opetussuunnitelma, Perusopetuksen opetussuunnitelma ja Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sekä Kotouttamissuunnitelma on huomioitu Varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä. Varhaiskasvatuksessa on omat turvallisuusohjeet sekä päiväkodin pelastussuunnitelma, joita päivitetään tarpeen mukaan. Päiväkodilla järjestetään säännöllisesti poistumisharjoituksia, joihin osallistuvat kaikki paikalla olevat henkilöt.

3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatusturva lain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu ja tarpeet. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen on prosessi, johon sisältyy eri vaiheita. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista hyödynnetään erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettajan asiantuntijuutta hyödynnetään perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot järjestäjän pyynnöstä.

Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida suunnitelmassa. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja oppimisympäristöjen kehittämisessä.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on dokumentti, johon kirjataan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet ja toimenpiteet. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa kuvataan lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. On tärkeää, että lapsen huoltajan ja henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta yhdistyvät lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa. Pedagogista dokumentointia (osio Pedagoginen dokumentointi) käytetään hyödyksi suunnitelmaa laadittaessa. Suunnitelmaa laadittaessa huomioidaan myös lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki ja sen toteuttaminen (osio Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana). Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa varhaiskasvatuksen aikana, lapselle laaditaan lääkehoitosuunnitelma. Suunnitelma liitetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja tarkoituksenmukaisuutta on arvioitava, ja suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi sekä toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (osio Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki)
- mahdollinen lääkehoitosuunnitelma
- lasten, henkilöstön ja huoltajien yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Utajärven lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tehty Opetushallituksen tuottaman mallin pohjalta. Suunnitelmaa päivitetään aina tarvittaessa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä. Lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä.

Utajärvellä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinta aloitetaan antamalla huoltajille lomake ”Lapsen ja huoltajan näkökulmat varhaiskasvatussuunnitelmaan”. Lomakkeessa on ensin kysymyksiä lapselle;

1. Mikä sinusta on mukavaa päiväkodissa? Lasten vastauksia; leikit, jumppasali, retket, jne. 2. Mitä haluaisit tehdä enemmän? Lasten vastauksia; leipoa, käydä skeittiparkissa, ulkoilla enemmän, olla sisällä enemmän, leikkiä, askarrella, jne. 3. Mistä leikeistä sinä pidät? Lasten vastauksia; keinuminen, lego-, auto-, kotisleikit, jne. 4. Mitä haluaisit oppia? Lasten vastauksia: piirtämään Ninjan, laskemaan, kirjoittamaan oman nimen, jne.

Kysymykset huoltajille. 1. Mitä toiveita teillä on teidän lapsenne varhaiskasvatukselle? 2. Onko teillä herännyt huolta lapsenne kehityksestä tai kasvusta? 3. Perheenne katsomukselliset näkemykset (Jumala, syntymä, kuolema, turvallisuus, pelot, jne.) Miten toivotte, että näihin liittyviin kysymyksiin vastataan lapsellenne? 4. Perheessänne vietettävät juhlat, ja kuinka toivotte perheenne tärkeiden juhlien näkyvän lapsenne päiväkodissa? 5. Millä tavoin lapsenne on kohdannut muita uskontoja, tai kulttuureja aiemmin?

Lapsen ryhmän kasvattajat kokoavat havainnot lapsesta ja sen jälkeen sovitaan vaka keskusteluaika huoltajien kanssa. Huoltajat tuovat keskusteluun kotona täytetyt näkökulmakaavakkeen, sekä lapsen vasun kansilehden. Huoltajat ovat kotona yhdessä lapsen kanssa tehneet vasuun kansilehden, jossa kuvataan lapsen vahvuuksia.

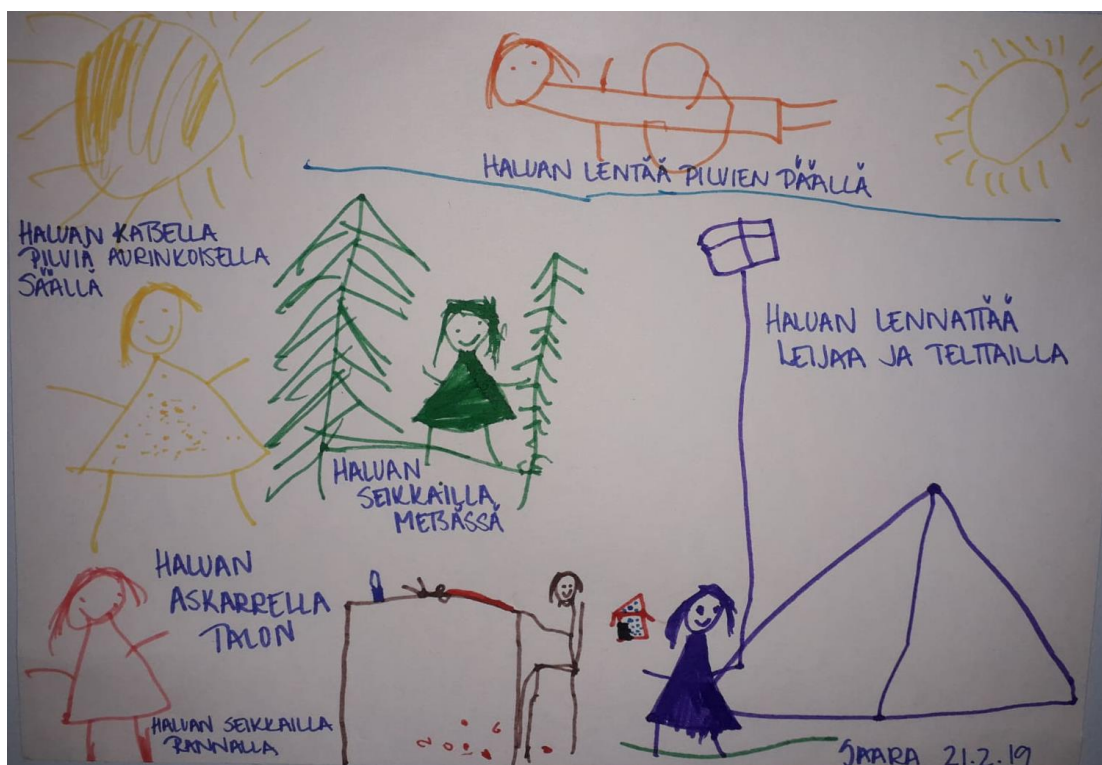
Lapsen vasussa käsitellään lapsen perustiedot, tarjotaan Lapset puheeksi keskustelun mahdollisuus, liitteet, joita ovat: lääkehoitosuunnitelma, joka tehdään tarvittaessa, 4-vuotias varhaiskasvatuksessa tiedonsiirto neuvolaan, 4-vuotias varhaiskasvatuksessa palaute neuvolasta, mahdollinen asiantuntijalausunto.

Vasu keskustelussa sovitaan, miten huoltajien näkemykset otetaan huomioon ja miten yhteistyö järjestetään esim. päivittäiset keskustelut, vanhempainillat, palautelaatikko, jne. Seuraavaksi arvioidaan aikaisemmin kirjattuja tavoitteita ja niiden toteutumista. Vasu kaavakkeeseen kirjataan lapsen vahvuudet kiinnostuksen kohteet ja tarpeet, sekä niiden huomioon ottaminen. Kirjataan tavoitteet pedagogiselle toiminnalle sekä toimenpiteet ja menetelmät tavoitteiden saavuttamiseksi. Lopuksi kirjataan lapsen hyvinvoinnin tukemiseen liittyvät muut huomioitavat asiat. Vasua päivitetään ja arvioidaan säännöllisesti.

Tarvittaessa täytetään vasun liitteeksi Kehityksen ja oppimisen tuki lomake, johon kirjataan lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteutuminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako. Tuen seuranta ja arviointi tapahtuvat säännöllisesti.

Lapsenvasun liitteenä on iänmukainen arkihavainnointi lomake, johon kasvattajat voivat kirjata saavutettuja taitoja toimintakauden kuluessa. Lapsen vasun toteutumista seurataan ja arvioidaan puolivuositain.

Lasten toiveita

4 . Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Utajärvellä järjestettävässä varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja valtakunnallisissa varhaiskasvatuksen perusteissa asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Utajärvellä on yksi kunnallinen päiväkoti, sekä kunnallisia perhepäivähoitajia, joiden tarjoama varhaiskasvatus ei perustu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Katsomukselliset tavat ja toiveet huomioidaan järjestettävässä pedagogisessa toiminnassa lapsen yksilölliset tarpeet huomioiden. Mikäli huoltajilla on toiveena saada vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatuspalvelua, voimme antaa tietoa kyseisiä palveluita järjestävistä tahoista.

5. Varhaiskasvatuksen järjestäminen ja toimintamuodot

Utajärvellä varhaiskasvatusta järjestetään Keisarintien päiväkodissa sekä perhepäivähoidossa. Päiväkodissa on neljä ryhmää, joista Koiramäen ryhmä on alle 3-vuotiaille, Kissankulma ja Vaahteramäki 3-6-vuotiaille sekä vuorohoidon sisarusryhmä Huvikumpu. Utajärvellä yli 3vuotiaiden ryhmissä työskentelee kaksi varhaiskasvatuksen opettajaa ja alle 3-vuotiaille yksi. Kaikissa vakituisissa työsuhteissa työskentelee kelpoiset työntekijät. Koulun erityisopettajan tehtävät varhaiskasvatuksessa on kuvattu tarkemmin kohdassa 13. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.

Perhepäivähoitajat, lapset ja huoltajat osallistuvat päiväkodin tapahtumiin, retkiin ja juhliin. Myös vanhempainillat ovat yhteisiä. Päiväkoti toimii perhepäivähoidon varahoitopaikkana. Perhepäivähoitajat osallistuvat myös koko henkilöstölle suunnattuihin koulutuksiin. Perhepäivähoidossa varhaiskasvatuksen tehtävää toteutetaan perhepäivähoidolle ominaisin esim. pieni ryhmä, kodinomaisuus, tiivis yhteistyö huoltajien kanssa, lasten tarpeisiin ja toiveisiin pystytään reagoimaan nopeasti.

Varhaiskasvatustilain mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

1. edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
2. tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
3. toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
4. varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
5. turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatustahenkilöstön välillä;
6. antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
7. tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmetyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
8. kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
9. varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
10. toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Utajärven varhaiskasvatuksessa toimitaan lakien, asetusten, yleisten toimintaohjeiden ja valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Toimintaa ohjaa myös YK:n Lasten oikeuksien sopimus. Varhaiskasvatuksessa lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä ja hyvinvointiinsa tukea ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan sosiaalihuoltolakia, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia ja terveydenhuoltolakia, sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

6. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Siirtymä- ja nivelvaihe kotoa varhaiskasvatukseen sekä ryhmästä toiseen Utajärvellä

Yhteistyö lapsen huoltajien kanssa alkaa jo varhaiskasvatuspaikkaa haettaessa. Paikan myöntämispäätöksen mukana postitetaan kotiin myös päiväkodin tai perhepäivähoidon tiedote. Varhaiskasvatuksen aloittamisen lähestyessä toivotaan huoltajien käyvän ensin tutustumassa tiloihin ja toimintaan ilman lasta. Tällöin ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja tai lastenhoitaja kertoo yleisiä asioita päiväkotielämästä ja samalla vanhemmat pystyvät kertomaan lapsestaan ja tavastaan toimia lapsen kanssa eri tilanteissa kotona. Näistä voidaan yhdessä muodostaa kollektiivinen käsitys siitä mitkä asiat ja toimenpiteet helpottavat lapsen siirtymistä päivähoitoon. Tällaisia asioita voi olla esimerkiksi ruokailutottumukset, nukkumisrituaalit tai mielenkiinnon kohteet ja leikit. Näin muodostuu mahdollisuus saumattomasti siirtää hyviksi koettuja rutiineja kotoa varhaiskasvatuspaikkaan. Näin toimien huoltaja pystyy kertomaan tulevasta avoimin mielin ja esittelemään paikkoja lapselleen seuraavalla tutustumiskerralla. Ensimmäisellä kerralla huoltaja saa mukaansa esitietolomakkeen, joka palautetaan ennen varsinaisen varhaiskasvatuksen aloittamista.

Tutustumista jatketaan lapsen ja huoltajien kanssa yksilöllisen suunnitelman mukaisesti. Tilanteen mukaan tutustumisen määriä suunnitellaan huoltajien toiveiden ja lapsen tarpeiden mukaisesti aina useammasta kerrasta muutaman kerran tutustumisiin. Tällöin lapsi saa esimakua ryhmän muista lapsista ja aikuisista ja muutos turvallisten aikuisten kanssa tehtynä pehmentää varhaiskasvatuksen alkutaivalta perhepäivähoidossa tai päiväkodissa. Lapselle tarjotaan mahdollisuus tutustumislounaaseen ja päivälepoon yhden kerran ennen varsinaista aloitusta. Lapselle tarjotaan mahdollisuus ottaa jokin turvalelu tms. mukaansa mikä helpottaa eroahdistusta. Myös huoltajien valokuvat on todettu hyväksi keinoksi helpottaa ensimmäisten päivien ikävää.

Lapsen siirtyessä ryhmästä toiseen huoltajien suostumuksella siirretään lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät tiedot uuteen ryhmään. Kun ryhmän vaihto on varmistunut, voidaan aikaisemmasta ryhmästä käydä tutustumassa tulevaan ryhmään tuttujen aikuisten kanssa. Huoltajien toivotaan valmistavan lasta siirtymään puhumalla asiasta lapsen kanssa sekä käymällä tutustumassa uuteen ryhmään. Näin toimitaan myös lapsen siirtyessä perhepäivähoidosta päiväkotiin.

Siirtymä- ja nivelvaihe varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

Varhaiskasvatuksessa ja perhepäivähoidossa on käytössä malli, jossa koulun erityisopettaja käy säännöllisesti ryhmissä tutustumassa lapsiin jo huomattavasti aiemmin, kun he siirtyvät esiopetukseen. Tämä toimintatapa mahdollistaa sen, että erityisopettaja saa jo varhaisessa vaiheessa käsityksen lapsista, ja hän kykenee seuraamaan heidän kehitystään pitkällä perspektiivillä. Samalla pystytään ennakoimaan ja näkemään mitä mahdollisia vahvuuksia ja haasteita lapsilla on. Lisäksi erityisopettaja voi omien havaintojen pohjalta viedä ensikädentietoa tuleville esiopettajille.

Toimikauden aikana järjestetään myös erilaisia tapahtumia esiopetukseen siirtyvien ja jo esiopetuksessa olevien kesken. Tällaisena voisi mainita syksyllä järjestettävän Valon juhlan, johon esioppilaat ja -opettajat tulevat päiväkodille juhlimaan jouluvalojen sytyttämistä. Keväisin pidetään seuraavana syksynä esiopetuksen aloittavien lasten huoltajille vanhempainilta esiopetukseen liittyvistä käytännön asioista. Lapsen siirtyessä esiopetukseen käytetään apuna tiedonsiirtolomaketta, johon huoltajat kirjaavat lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyviä asioita, myös lapsen odotukset esikouluun liittyen kirjataan lomakkeeseen. Keväällä moniammatillinen työryhmä siirtää huoltajien suostumuksella tarvittavan tiedon varhaiskasvatuksesta ja neuvolasta esiopetukseen. Lisäksi syksyllä esiopetukseen siirtyvät lapset käyvät keväällä, huhtikuussa, tutustumassa tulevaan kouluun. Huoltajille ja tuleville esioppilaille on oma tutustumisensa esikouluun keväällä toukokuussa, jolloin ilmoitaudutaan esiopetukseen.

Kevätkaudella on myös tilaisuuksia ja pienimuotoisia toimintahetkiä joissa eri ryhmissä olevat, saman vuoden esikouluun menijät kootaan yhteen ja touhutaan yhdessä. Näin varhaiskasvatuksen piirissä saman ikäluokan lapset tulevat toisilleen tutuiksi ja siirtyminen kouluun on helpompaa. Varhaiskasvatuksessa ja perhepäivähoidossa oleville järjestetään lisäksi kevät kaudella oma tutustumisaamupäivä tulevaan esikouluun. Tällöin käydään tutustumassa konkreettisesti koulun tiloihin ja siihen, miten esioppilaiden arki sujuu.

7. Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen, varhaiskasvatustlain ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseen, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatuskäytäntöihin luo edellytyksiä hyvälle kasvatustyöskentelylle. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo

perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Utajärvellä

Varhaiskasvatussuunnitelman mukaisia, yhdessä sovittuja arvoja sanallistetaan ja konkretisoidaan arjessa lasten kanssa, niin, että ne eletään todeksi. Kasvattajien on tiedostettava omat arvonsa ja heidän tulee työssään toimia niin, että lapsille välittyvät vasun mukaiset arvot kasvattajan toiminnan, eleiden ja puheen kautta.

Jokaisen lapsen omanlainen perhe on oikeanlainen ja siitä saa puhua ja olla ylpeä. Jokainen ihminen on omanlaisensa ja oikeanlainen. On hienoa, että olemme monenlaisia, myös tyttöjä ja poikia tai jotain siltä väliltä. Henkilöstö osaa tarvittaessa keskustella huoltajien kanssa sukupuolen moninaisuudesta ja heidän näkemyksestään lapsen sukupuolen ilmaisusta. Moninaisuudelle annetaan tilaa ja lupa näkyä myös kasvatukseen kuuluvissa esimerkeissä: tarjotaan monipuolisia malleja ja tarinoita, jotta kukin lapsi pystyisi löytämään itselle myönteisiä, rohkaisevia samastumisen kohteita. Sukupuolitettua vallankäyttöä on tärkeää oppia tunnistamaan ja kiusaamiseen tulee puuttua. Lapsen tunne ei koskaan ole paha tai kielletty (tahtotunne, suuttumus, mustasukkaisuus, pettymys, suru). Harjoitellaan erilaisten tunteiden ilmaisemista sanoilla ja sallituilla teoilla. Lasten tykkäämisiin, ihastuksiin ja kiintymyksen osoituksiin suhtaudutaan ikätasoisesti niin, että lapselle puhutaan niistä arvostavasti. Opetetaan asiallista ilmaisua ihastumisen, rakkauden, ystävyuden ja koskettamisen suhteen esimerkiksi halaus- tai suokottamistilanteissa. Lapsen tunnetta ei verrata aikuisten seurusteluihin. Aikuinen on turvallinen myös lapsen ihastuksen kohteena. Lasten tunteita ja kehon kokemusta sanoitetaan ja hyväksytään lapsen näkökulma.

Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä myös, kun lapsi ilmentää seksuaalisuuttaan sanoin, teoin ja leikein. Tällöin lapselle tarjotaan ikätasoiset tiedot, taidot ja myönteinen asenne. Lapsen iänmukaiseen kehitykseen kuuluu oleellisena osana kehoon, tunteisiin ja ihmisenä olemiseen tutustuminen ja lapsella on oikeus itseilmaisuuksiin, mielipiteisiin ja ajatuksiin näistä asioista turvassa. Lapsen ikätasoinen seksuaalinen kehitys ja käytös suojataan kaikilta loukkauksilta. Lapsen tulee tietää, että hänellä on oikeuksia päättää omasta kehostaan ja rajoistaan. Lapselle opetetaan turvataitoja ja annetaan tietoa hänen oikeudestaan olla turvassa ja sanoa 'ei'. Nämä aiheet käydään läpi myös ikätasoisesta kehontunnekasvatuksesta näkökulmasta. Lapsen on tärkeää osata sanoa "kyllä" ja "ei" omaan kehoon, tuntemuksiin ja seksuaalisuuteen liittyvissä kysymyksissä. Ei:n sanomista pitää harjoitella, jotta lapsi oppii, että aikuisellekin voi sanoa ei. Jos lapsen kieltoa ei voida noudattaa, tapahtumasta puhutaan lapsen kanssa ja selitetään miksi toiminta oli välttämätöntä. Samalla painotetaan edelleen lapsen oikeutta sanoa ei. Jos lapsi haluaa pukeutua ja ilmaista itseään sukupuolistereotyyppioita ylittäen, lapsen mielipide otetaan huomioon ja lasta kohdellaan tasavertaisesti. Lapsella on yhtäläinen oikeus kunnioitukseen, hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojaan.

8. Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita.

Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillen ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuritaustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa

henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

9. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatusta ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää. Pedagogiikan painottumista on Utajärvellä lisätty siten, että yli 3-vuotiaiden lasten päiväkotiryhmissä työskentelee kaksi varhaiskasvatuksen opettajaa. Lastentarhanopettajilla on vastuu siitä, että kaikessa toiminnassa huomioidaan pedagoginen näkökulma; mitä lapsi oppii juuri tässä tilanteessa ja miten aikuisten tulee toimia erilaisissa arjen tilanteissa, että ne parhaiten tukevat lapsen oppimista ja hyvinvointia.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetusta ja hoitoa muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa. Vuorovaikutuksessa henkilöstön empaattinen ja lämmin vuorovaikutus lasten kanssa luo lapselle turvallisen oppimisympäristön, jossa lapsi rohkaistuu tutkimaan ja kokeilemaan uusia asioita. Varhaiskasvatuksen henkilöstön välillä yhteisistä toimintatavoista sopiminen, joustavuus ja johdonmukaisuus edesauttavat hyvän vuorovaikutusympäristön syntymistä.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeitä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Lapsia rohkaistaan tuomaan esille omia mielipiteitään ja heidän kanssaan pohditaan syy-seuraussuhteita, ratkaistaan ongelmatilanteita ja keskustellaan erilaisista ilmiöistä ja asioista. Lasten kanssa tutustutaan lähiympäristöön retkien, kuvien ja keskustelujen avulla. Kierrättäminen ja eettisesti kestävä toimintatavat, joilla säästetään ympäristöä, tuodaan lapsille tutuksi esimerkiksi kierrättämällä, korjaamalla yhdessä leluja, keräämällä roskia ja hyödyntämällä materiaaleja, kuten vaikka pahvilaatikoita, uudestaan. Oman asuinympäristön erityispiirteistä saadaan tietoa esimerkiksi paikallisessa kotiseutumuseossa vieraillemalla, lapsen perheeltä esimerkiksi yhteisten tapahtumien ja vierailujen välityksellä, kirjastosta ja päiväkodissa vierailevilta paikallisen kulttuurin edustajilta. Varhaiskasvatuksessa toimintojen tavoitteena on saada lapsille ymmärrystä ja tietoa omasta elinympäristöstään ja luoda yhdessä sellaista arvomaailmaa, jossa toisten ja ympäristön kunnioittaminen on arkipäivää ja erilaiset ihmiset toimivat yhdessä. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Yhteiset leikkihetket, toiminnot ja vuorovaikutustilanteet luovat lapsille monipuolisia oppimistilanteita. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet sekä lasten yksilölliset tuen tarpeet. Varhaiskasvatuksen henkilöstön havainnot lapsista ja huoltajilta saatava tieto mahdollistavat toimintojen suunnittelun lapsilähtöisesti. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille, laaja-alaiselle osaamiselle ja pedagogiselle toiminnalle asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Syli ja huolenpito antavat lapselle turvaa. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen ovat keskeinen osa lapsen päivää. Lapsen huoltajilta saadaan tietoa lapsen arkirytmistä, tavoista, totumuksista ja mahdollisista lääkehoidoista. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan lapsen yksilölliset tarpeet esimerkiksi ruokavalio, henkilökohtainen ja säännöllinen lääkitys sekä levon tarve. Huoltajat tuovat lapselleen päiväkotiin tarvittavat vaipat, muut hygienia tuotteet, xylitol-pastillit ja riittävän vaatetuksen. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

Positiivinen pedagogiikka Utajärvellä

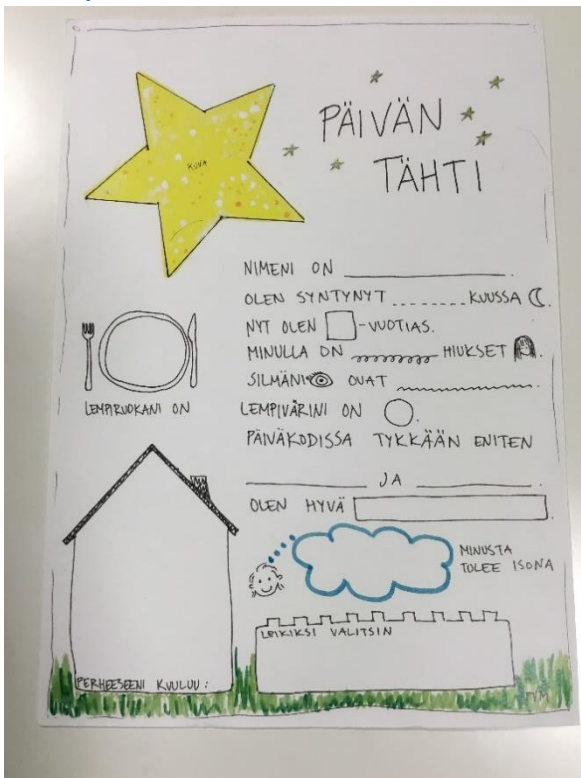
Positiivinen pedagogiikka on pedagoginen suuntaus, joka pohjautuu positiiviseen psykologiaan. Työskentelyssä kasvattaja tarjoaa ympäristön, työkalut ja läsnäolon, joiden avulla lapsi oppii vahvistamaan hyvinvointiaan. Tärkeää on luontevahvuuksien ja myönteisten tunteiden tunnistaminen sekä hyödyntäminen. Utajärvellä positiivinen pedagogiikka otettiin kehittämisen kohteeksi varhaiskasvatuksessa toimintakautena 2018-2019. Tätä suuntausta jatketaan tulevaisuudessakin. Käytössä on positiivisen pedagogiikan vuosikello, joka toimii runkona ryhmien positiivisen pedagogiikan käytössä. Ryhmän toimintakulttuuria mukautetaan myönteisemmäksi oman ryhmän tarpeista lähtien. Lähdeaineistona käytämme ”Huomaa hyvä” –materiaaleja, joissa seikkailee vahvuusvaris ystävineen. (Lotta Uusitalo-Malmivaara ja Kaisa Vuorinen 2016, 2017)

Alkusyksystä positiivinen pedagogiikka kirjataan ryhmien tiimisopimuksiin. Vahvuuskieli ja myönteisten tunteiden sanoittaminen ovat keskiössä. Lasten kanssa pohditaan, missä kukin on hyvä ja tutustutaan vahvuusvarikseen. Varis kulkee mukana arjen eri tilanteissa.

Joulun alla pedagogiikkaa laajennetaan koskemaan kaverin hyviä puolia. Myös huoltajat otetaan mukaan nimeämään lapsen vahvuuksia. Vahvuustarinat otetaan käyttöön ja niitä sovelletaan ryhmissä. Alkuvuodesta edellä mainittuja asioita jatketaan ja syvennetään. Esimerkiksi lapsi voi olla päivän tähtenä, jolloin jokainen tulee erityisesti huomioiduksi. Keväällä työstämistä jatketaan ja kaikille lapsille tehdään positiivinen cv, joka käydään läpi arviointikeskustelussa. Cv siirtyy lapsen mukana koulun puolelle.

10. Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Siihen, miten lapset käyttävät tietoaan ja taitojaan, vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Osiossa Oppimisen alueet kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoita ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja

havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia

autetaan, ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä sekä lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen edistävät lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalista dokumentointia hyödynnetään leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä lukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

Laaja-alainen oppiminen ja osaaminen varhaiskasvatuksessa Utajärvellä

Miten

Lapsi oppii leikin avulla, jolloin tärkeää on lapsen kiinnostus ja halu oppia uusia asioita. Lapsille tarjotaan monipuolinen ja virikkeellinen oppimisympäristö, sekä mahdollisuus vaikuttaa itse oppimisympäristön järjestelyihin. Ohjaamisessa on tärkeää henkilöstön suunnitelmallinen toiminta, valmistelu ja lasten mielenkiinnon kohteiden selvittäminen ja lasten osallistaminen toiminnan suunnitteluun. Lapsia kannustetaan aktiivisuuteen ja oma-aloitteisuuteen ja heidän aloitteisiinsa vastataan. Lapselle tarjotaan rauhallinen oppimis- ja leikkiympäristö. Lasta voidaan kannustaa esimerkiksi tarrapalkkioon ja erilaisten passien avulla. Yhteistyö lapsen huoltajien kanssa on tärkeää lapsen oppimisen kannalta. Järjestämme kiireetöntä aikaa lapsille varhaiskasvatusryhmässä huomioimalla henkilöstön työnjaon. Henkilöstö

tiedostaa työssään välittämänsä arvot ja asenteet ja toimii yhdessä sovittujen varhaiskasvatussuunnitelman arvojen mukaisesti.

Missä

Lapsi oppii jatkuvasti arjen eri toiminnoissa; siirtymissä, leikissä, ulkoillessa, perushoitotilanteissa, lepohetkillä, ruokaillessa, ohjatuilla tuokioilla ja varhaiskasvatuspaikan ulkopuolelle suuntautuvilla vierailuilla ja retkillä. Lapsi oppii ikätason mukaisessa toiminnassa, kädentöissä ja liikkuen, yksin ja yhdessä muiden kanssa. Lapsi oppii vuorovaikutuksessa toisten kanssa, esimerkiksi sovittaessa leikin säännöistä. Tärkeää on myös tunteiden tulkitseminen, havaitseminen ja ilmaiseminen. Käytetään tunnekortteja ja käytetään aikaa tilanteiden selvittämiseen, mitä tapahtui ja miksi? Lasten kanssa käydään läpi ja opetellaan tunnistamaan tunteita eri tavoin.

Milloin

Lapsi oppii, kun siihen annetaan mahdollisuus, tuetaan ja kannustetaan lasta arjen tilanteissa. Varhaiskasvatuksen henkilökunta kuuntelee ja vastaa lapsen kysymyksiin ja ihmettelyihin. Henkilöstön on tärkeä havainnoimalla huomata lapsen herkkyyksikaudet oppia erilaisia asioita. Lapsi oppii tutkimalla ja syy-seuraussuhteita hoksattessaan, oivalluksen hetkillä. Lapsi oppii mallintamalla. Oppimisen kannalta on tärkeää, että lapsi on levännyt ja vireystila on hyvä, eikä lapsella ole huolia eikä murheita. Yhteiset lepo hetket varhaiskasvatuspäivän aikana ovat lapsille tärkeitä palautumisen kannalta. Varhaiskasvatuksen henkilöstö huolehtii osaltaan liikuntasuosituksen toteutumisesta järjestämällä lapsille sopivaa ja monipuolista liikuntaa. Varhaiskasvatuksessa puhekulttuurin tulee olla toista kunnioittava ja suvaitsevainen.

Kieli

Lapsi oppii kieltä, kun arjessa puhutaan, kuunnellaan, lorutellaan, lauletaan, höpötellään ja ”kielijumpataan”. Tehdään tarvittaessa yhteistyötä vanhempien, puheterapeutin, erityisopettajan ja neuvolan kanssa. Tuetaan yhdessä lapsen kielenkehitystä tehden samoja harjoitteita kotona ja hoidossa.

Monilukutaito ja tieto- sekä viestintäteknologinen osaaminen

Päiväkodissa käytetään erilaisia tietoteknisiä välineitä oppimisen tukena. Käytössä on esim. päiväkodin salin "mediakeskus", kotikeittiön interaktiivinen valkotaulu, iPadit, tietokoneet ja älypuhelimet. Välineet ovat arjessa mukana ja niiden käyttö on lapsille luontevaa. Monilukutaitoa harjoitellaan esimerkiksi bongaamalla erilaisia automerkkejä, liikennemerkkejä, teknisten välineiden merkit, jne. Teknologia on väline lapsen oppimiselle, ei itsetarkoitus. Teknologiassa pääasiana on lapsen toimijuus ja kaikelle teknologien käytölle täytyy löytyä pedagogiset perusteet. Viestintäteknologiaa käytetään oman ilmaisun ja kerronnan harjoitteluun, esim. erilaiset draama- ja satuprojektit. Teknologian opettelussa voidaan toimia myös ilman teknisiä välineitä; lapset voivat koodata toisiaan, eli oikealla ohjeella saadaan aikaan oikea toiminto ja vastaavasti väärällä ohjeella väärä toiminto.

Fyysinen ja psyykinen hyvinvointi

Lapsen kanssa iloitaan yhdessä arjen asioista ja olemassaolosta. Kiireettömyys arjen tilanteissa on tärkeää. Päiväkotiarjen siirtymät ja aikataulut tukevat lapsen toimintoja ja ovat lapsilähtöisesti suunniteltuja. Lapsen hyvinvointi kotona heijastuu päiväkotiarkeen, tehdään yhteistyötä vanhempien kanssa. Lapselle annetaan kokemus, että kehoon, tunteisiin ja kehitykseen liittyvistä asioista voi ja saa kysyä varhaiskasvatuksessa ja kotona, esimerkiksi pitämällä kuvakirjoja saatavilla. Ammatillaiset tarvitsevat ohjeet ja koulutusta vastatakseen ikä- ja kehitystason mukaan seksuaaliterveyden ja lisääntymisen kysymyksiin.

Arjen taidot

Annetaan lapselle mahdollisuus kokeilla itse, jolloin aikuinen huomioi lapsen turvallisuuden ja mahdollisuudet. Lapselle annetaan mahdollisuus epäonnistua ja kokeilla itse. Kavereiden ja aikuisten kannustus on tärkeää. Huolehditaan kiireettömästi oppimisympäristöstä. Lapsen oppiminen vaatii aikuiselta kärsivällisyyttä, kiireettömyyttä, malttia ja mielikuvitusta. Aikuisen tulisi asettua lapsen asemaan, jotta lapsi voi oppia aikuisen ohjauksessa. Lapselle tulisi antaa myös sopivasti vastuuta (esimerkiksi pienet vastuutehtävät) ja paljon kannustusta.

Ilmaisun kehittyminen

Lapsi oppii ilmaisemaan itseään musiikin avulla, jolloin lapselle annetaan mahdollisuus eläytyä, tanssia ja ilmaista omia tunteitaan. Ilmaisutaitojen oppimisessa sadut ja tarinat ovat tärkeässä roolissa. Lukemalla lapselle rikastutetaan mielikuvitusta. Päiväkodissa järjestetään talon yhteisiä lauluhetkiä. Aikuisen on osattava heittäytyä ja eläytyä erilaisiin rooleihin. Ilmaisutaidon välineet säilytetään lasten saatavilla. Suunnitellaan missä tiloissa niitä voidaan säilyttää ja käyttää luontevasti. Aikuisen tulee kannustaa lasta ilmaisemaan itseään esimerkiksi tanssin, laulun, soittamisen ja kädentöiden avulla. Laadukkaat materiaalit ovat tärkeässä roolissa, niiden hankkimiseen tulee henkilökunnan varata riittävästi aikaa. Aikuisen tulee antaa lapselle mahdollisuus järjestää yhteisiä ilmaisun hetkiä, jolloin aikuisen rooli on kuunnella ja olla läsnä. Lapselle opetetaan kulttuuriperintöä esimerkiksi Kalevalan päivänä. Varhaiskasvatuksessa tutustutaan eri kulttuureihin ja tapoihin. Huolehditaan siitä, että lapsi uskaltaa kääntyä kaikissa

kysymyksissä ja ongelmissa aikuisen puoleen. Tämä on sekä taito että oikeus, josta tulee kertoa toistuvasti lapselle. Taito ja oikeus vahvistuvat, kun ammattilainen todella pysähtyy kuulemaan lasta ja kannustaa kertomaan huolistaan, tunteistaan ja toiveistaan.

11. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa

arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioitettavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa.

Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyysuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä

edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuva ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa toisista kulttuureista ja erilaisista katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisuuden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävä ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Utajärvellä

Utajärvellä varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on lapsen etu ja laaja-alaisen osaamisen mahdollistaminen sekä lapselle että henkilöstölle. Toimintakulttuurin kehittäminen perustuu varhaiskasvatussuunnitelman mukaiseen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillaessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Toimintakulttuurin on oltava sovittujen arvojen ja asenteiden mukaista. Varhaiskasvatussuunnitelman mukaisia, yhdessä sovittuja arvoja sanallistetaan ja konkretisoidaan arjessa lasten kanssa, niin, että ne eletään todeksi. Kasvattajien on tiedostettava omat arvonsa ja heidän tulee työssään toimia niin, että lapsille välittyvät vasun mukaiset arvot kasvattajan toiminnan, eleiden ja puheen kautta. **Lapsille puhutaan aina arvostavasti ja kehitystaso huomioiden.** Tämä turvataan mahdollistamalla aika ja paikka keskustelulle toimintakulttuurista esim. tiimisopimusta tehtäessä. Kehittämisen tavoitteena on lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin edistäminen. Päiväkotiryhmissä tehdään syksyisin tiimisopimus, jossa työntekijät sitoutuvat toimimaan yhdessä sovitulla tavalla, samoja tavoitteita kohti. Ryhmän tavoitteet tarkentuvat aina lapsiryhmän mukaan.

Koko varhaiskasvatuksen henkilöstön yhteisissä keskustelu / linjaus / suunnittelu ja arviointi tilaisuuksissa arvioidaan, olemmeko toimineet lapsen edun ja sovitun arvoperustan mukaisesti. Mitä pitäisi muuttaa / kehittää toiminnassa, jotta tavoitteeseen päästäisiin, eli ylläpidetään keskustelua toimintakulttuurista. Hyvät käytännöt laitetaan jakoon kaikkien kesken. Myös onnistumiset jaetaan. Koko henkilöstön yhteisiä tilaisuuksia pidetään tarpeen mukaan.

Toimintaa ja toimintatapoja arvioidaan säännöllisesti toiminnasta saadun kokemuksen perusteella sekä lapsilta, huoltajilta ja henkilöstöltä saadun palautteen perusteella. Päiväkotiryhmien tiimipalaverissa, vähintään kerran kuukaudessa, arvioidaan oman ryhmän toimintaa ja toimintatapoja. Tiimipalaverit mahdollistetaan työvuorojen hyvällä suunnittelulla. Kerran kuukaudessa kokoontuva varhaiskasvatuksen johtotiimi, eli Tarhatiimi on paikka, jossa arvioidaan ja kehitetään koko varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria sekä pedagogiikkaa ja sovitaan uusista toimintamalleista. Tarhatiimin kautta uudet käytännöt siirtyvät samanlaisina jokaiseen ryhmään. Tällä tavoin on tehty esimerkiksi Kasvattajien pihäsäännöt, jotka ohjaavat henkilöstön toimintaa suhteessa lapsiin ulkoilutilanteissa. Toimintakulttuuria arvioidaan myös vuosittain käytävissä kehityskeskusteluissa.

Utajärvellä lasten ajatuksia ja toiveita toiminnalle kirjataan ylös ja huomioidaan toiminnan suunnittelussa. Kasvattajien tekemien havaintojen perusteella saadaan myös selville lasten kiinnostuksen kohteita. Lastenkokouksissa keskustellaan ajankohtaisista mielenkiinnon kohteista, ja Toivepuihin ja Toivetähtiin kerätään lasten toiveita tulevasta toiminnasta. Toiveita täytetään suunnitellusti, jolloin kaikkien toiveet tulevat huomioituiksi.

12. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristön suunnittelussa on otettu huomioon sekä toiminnalliset että esteettiset näkökulmat. Ympäristön tulee olla viihtyisä, turvallinen ja kannustaa lasta oppimaan, leikkimään, tutkimaan ja toimimaan monipuolisesti yhdessä ja yksin. Oppimisympäristö on ilmapiiriltään myönteinen fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten tekijöiden kokonaisuus, joka edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Oppimisympäristöjen suunnittelussa, rakentamisessa ja arvioinnissa on tärkeää lasten ja vanhempien osallistuminen ja osallistaminen.

Utajärvellä

Lasten toiveisiin ja ideoihin tartutaan päivittäin arjen tilanteissa. Ideoita kirjataan ylös ja niiden koonnissa hyödynnetään esimerkiksi lasten palavereita ja toiveiden puuta. Osasta esille nousseista aiheista jatkuu pidempikestoisia projekteina. Esimerkkinä tällaisesta projektista on Runoviikolla toteutunut kahvila-projekti. Projektimuotoinen työskentely mahdollistaa oppimisympäristöjen muokkaamisen lasten toiveiden mukaan yhdessä heidän kanssaan.

Hyvä fyysinen oppimisympäristö kannustaa lapsia toimimaan heille luontaisella tavalla ja ja muokattavissa. Ympäristö on mielenkiintoinen ja se innostaa tutkimaan, kokeilemaan, leikkimään ja oppimaan. Hyvässä toimintaympäristössä on riittävästi tilaa, mikä mahdollistaa leikin ja muun toiminnan jakamisen pienempiin ryhmiin. Pienryhmissä toimiminen luo rauhan leikkiä ja muodostaa toimivia vuorovaikutussuhteita toisten lasten kanssa. Esimerkiksi leikkipaikan valintataulu sitouttaa lapsen pidempikestoiseen leikkiin ja samalla rauhoittaa toimintaympäristöä. Monipuolinen, ehjä välineistö niin sisä- kuin ulkotiloissa houkuttelee lasta toimintaan. On tärkeää, että välineistö säilytetään asianmukaisissa paikoissa ja on lasten saatavilla. Lasten mediaosaamista tuetaan ja edistetään tarkoituksenmukaisesti esimerkiksi jokaisessa ryhmässä käytössä olevilla iPad:illä sekä yhteisellä Smart-työpöydällä. Lähiympäristöä hyödynnetään aktiivisesti tekemällä lasten kanssa esimerkiksi pieniä retkiä puistoon ja läheiseen metsään. Samalla kotiseutu tulee tutuksi ja liikenteessä toimimisen taidot kehittyvät. Toiminnan ulottuminen läheiselle urheilualueelle antaa mahdollisuuden erilaisiin aktiviteetteihin eri vuodenaikoina. Kulttuurista tietoisuutta vahvistetaan käymällä säännöllisesti kirjastossa ja kulttuuritapahtumissa, esim. konserteissa ja teatteriesityksissä. Myös yhteistyö seurakunnan kanssa on aktiivista. Kotiseutumuseon läheisyys antaa mahdollisuuden tutustua lasten kanssa vanhoihin käyttö- ja taide-esineisiin ja kokea vanhanajan tunnelmaa. Vuosittain tehdään päiväkodin yhteisiä syys- ja kevätretkiä lähikohteisiin. Rokua Geopark tarjoaa upeat puitteet leikkiin, oppimiseen, tutkimiseen ja toimimiseen luonnossa sitä kunnioittaen. Paikallisten yrittäjien ja muiden yhteistyökumppaneiden, esimerkiksi vanhus- ja vammaispalvelut, kanssa tehtävä yhteistyö luo lapsille kokemuksia erilaisista toimintaympäristöistä ja -tavoista.

Varhaiskasvatuksessa tutustutaan myös yleiseen kulttuuriperintöön ja perinteisiin. Seurakunta voi toimia yhtenä oppimisympäristönä, jolloin esim. kirkkoon ja hautausmaahan tutustutaan kulttuuriperinteen näkökulmasta. Tämä on päiväkodin omaa toimintaa, johon kaikki lapset osallistuvat. Se ei sisällä uskonnonharjoitusta (rukous, siunaus, virsi, kristillisen julistus). Seurakunta voi pitää esillä erilaisia (oppimisympäristö)mahdollisuuksia, joista päiväkotitoiminta valitsee itselleen sopivia vaihtoehtoja.

Hyvän psyykkisen oppimisympäristön perustana on lapsen ja kasvattajan välinen lämmin vuorovaikutus. Psyykkisessä oppimisympäristössä tunnustetaan lasten erilaisuus ja se tunnustetaan ja hyväksytään. Lapsia kuunnellaan, heidän kanssaan puhutaan myönteisesti, heille osoitetaan lämpöä ja tarvittaessa lohtua. Kasvattajan herkkyyden tunnistaa lasten aloitteita ja ottaa ne huomioon arjen vuorovaikutustilanteissa on erittäin tärkeää. Lapsille tarjotaan onnistumisen kokemuksia ja heitä keuhutetaan ja rohkaistaan. Heille annetaan mahdollisuus loistaa. Kasvattajan tehtävä on luoda lasten päivästä ehjä pedagogisten toimintojen ketju. Arjen kaikkia tilanteita arvostetaan ja hyödynnetään lasten oppimisen ja hyvinvoinnin kannalta tärkeinä hetkinä.

Hyvän sosiaalisen oppimisympäristön rakentumisessa tärkeää on kasvattajien välinen toimiva vuorovaikutus, joka on esimerkkinä lapsille. Sosiaalisessa oppimisympäristössä luodaan lapsille kokemuksia yhteenkuuluvuudesta ja osallisuudesta. Kasvattajilla on tärkeä rooli lasten ystävyysuhteiden rakentumisen ja niiden jatkumisen kannalta. Myös henkilöstön ja huoltajien välinen arvostava ja avoin sekä kaikkien mielipiteitä kunnioittava vuorovaikutus nähdään tärkeänä lapsen tasapainoisen kasvun ja kehityksen kannalta. Huoltajat tunnustetaan ja tunnustetaan tärkeäksi osaksi sosiaalista yhteisöä, jossa rakentavan ja hyväksyvän keskustelukulttuurin ylläpitäminen koetaan tärkeäksi.

13. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Utajärvellä

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Päivittäiset keskustelut huoltajien kanssa ovat tärkeitä. Niissä jaetaan puolin ja toisin lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen liittyviä asioita ja kuulumisia. Keskusteluissa pääpaino on myönteisissä asioissa ja onnistumisissa sekä mitä on opittu ja koettu päivän aikana. Toiminnasta tiedotetaan vanhempien toiveiden mukaisesti sekä paperisella että sähköisellä tiedotteella. Jokaisessa ryhmässä on lisäksi käytössä omia tiedottamisen käytäntöjä esimerkiksi ilmoitustaulu kalantereineen. Lasten ja huoltajien toiveita ja kehittämisideoita otetaan vastaan mielellään ja niitä pyritään toteuttamaan mahdollisuuksien mukaan. Päiväkodin ryhmissä on käytössä palautelaatikat, joihin huoltajat voivat myös jättää toiveita. Laajempia kyselyitä varhaiskasvatuksen laadusta tehdään aika ajoin.

Jokaiselle lapselle tehdään syksyisin huoltajien kanssa oma varhaiskasvatussuunnitelma, jota voidaan päivittää tarvittaessa keväällä. Lisäksi huoltajille tarjotaan mahdollisuus Lapset puheeksi menetelmän mukaiseen keskusteluun, jossa käydään läpi lapsen kehitysympäristöissä olevat vahvuudet ja mahdolliset haavoittuvuudet. Lapset puheeksi-keskustelua tarjotaan lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa sekä lapsen ollessa 3-vuotias ja -5-vuotias. Lapset puheeksi keskustelua käytetään menetelmänä myös silloin, jos huoltajalla tai työntekijällä nousee huoli lapseen liittyvistä asioista. Lp-keskustelusta ei kirjata mitään ylös vaan se käydään keskustellen läpi. Jos tässä keskustelussa nousee esiin huolia, järjestetään neuvonpito, johon kutsutaan mukaan huoltajien tarpeelliseksi katsomat asiantuntijat (esimerkiksi terapeutit, erityisopettaja tai perhepalveluiden edustaja). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman liitteeksi tehdään huoltajien kanssa tarvittaessa myös lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvä kuntoutussuunnitelma. Perheiden kanssa tehtävää yhteistyötä ovat lisäksi erilaiset juhlat, tapahtumat ja tempaukset.

Syksyisin uuden toimintakauden alkaessa pidetään kaikkien ryhmien ja perhepäivähoidon yhteinen vanhempainilta, jossa käydään keskustelua ajankohtaisista asioista. Keväisin pidetään seuraavana syksynä esikoulun aloittavien lasten huoltajille vanhempainilta esikouluun liittyvistä käytännön asioista. Lapsen siirtyessä esiopetukseen käytetään apuna tiedonsiirtolomaketta, johon huoltajat kirjaavat lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyviä asioita. Tavoitteena huoltajien kanssa tehtävälle yhteistyölle on, että huoltajat ja henkilöstö sitoutuvat yhdessä lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen.

Monialainen yhteistyö

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä muiden paikallisten toimijoiden kanssa. Yhteistyön tavoitteena on lasten kehityksen ja oppimisen tukeminen. Sivistyspalveluiden työntekijänä koulun erityisopettaja toimii kiinteässä yhteistyössä varhaiskasvatuksen kanssa. Hänen toimenkuvaansa kuuluu lasten havainnointi, lasten tukeminen heidän oppimisessaan konkreettisesti kahdestaan tai pienissä ryhmissä, tukea, ohjata ja konsultoida varhaiskasvattajia heidän työssään lasten kehityksen ja oppimisen tukemisessa sekä tehdä lasten kuntoutussuunnitelmat yhteistyössä lastentarhanopettajien ja huoltajien kanssa. Erityisopettaja toimii koollekutsujana kuntoutussuunnitelmiin liittyvissä palavereissa ja hän tuo niihin erityisopetuksen näkökulman. Erityisopettajan kanssa tehdään materiaalihankintoja yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajien kanssa varhaiskasvatuksen tarpeisiin. Tehtäviin kuuluu myös tulevien esiopetusryhmien valmistelu varhaiskasvatuksesta saadun tiedon perusteella, jolloin jatkumo varhaiskasvatuksesta esiopetukseen on mahdollisimman sujuva.

Lasten oppimiseen ja kehitykseen liittyen tärkeitä yhteistyökumppaneita ovat kunnan sekä yksityiset puhe-, toiminta- ja fysioterapeutit. Terapeuttien kanssa pidetään palaveria ja sovitaan yhteisiä tavoitteita lapsen tukemiseen.

Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen välinen yhteistyö on kiinteä osa arkea. Yhteistyö on yhteisiä tapahtumia, vierailuja puolin ja toisin sekä lasten oppimiseen ja kehitykseen liittyviä palaveriteita. Perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen yhteistyömuotona ovat myös kulttuuritoimen järjestämät yhteiset konsertit ja teatteriesitykset, joihin osallistumme yleensä yhdessä alakoululaisten kanssa. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevat lapset voivat aloittaa esiopetusvuoden päiväkodissa ja käydä esimerkiksi päivittäin, esiopetuksessa koululla tai ensimmäinen esiopetusvuosi voidaan myös suorittaa kokonaan päiväkodilla, mikäli lapselle on tehty henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS).

Utajärvellä toteutetaan 4 - vuotiaiden lasten laajat terveystarkastukset varhaiskasvatuksen ja neuvolan yhteistyönä. Varhaiskasvatuksessa, lapsen normaalissa päiväkodin kasvuympäristössä, toteutetaan osa laajaan terveystarkastukseen kuuluvasta lapsen neurologisen kehityksen arvioinnista (Lene). Päiväkodin varhaiskasvatuksen opettajan ohjauksessa lapsi tekee Lene- arvioon kuuluvat osiot: karkeamotoriikka, poikkeavat liikkeet, vuorovaikutustaidot, tarkkaavaisuus ja motivoituminen, puheen tuottaminen, puheen ymmärtäminen ja käsitteet, kuullun hahmottaminen, silmä- käsi-yhteistyö, leikki ja omatoimisuus. Sovittaessa perhepäivähoidossa varhaiskasvatuksen esimies tekee 4-vuotiaiden Lene tehtävät. Tämän jälkeen varhaiskasvatuksesta lähetetään palaute Lenestä lastenneuvolaan. Lastenneuvolan terveydenhoitaja tekee kaikille kotihoidossa oleville lapsille ikäkauden mukaiset Lene-testit. Perheen tullessa 4-vuotisneuvolakäynnille terveydenhoitaja käy läpi Lene-palautteen vanhempien kanssa ja tarkistaa ne mahdolliset kohdat, joissa varhaiskasvatuksessa on ollut poikkeamaa (tehdään uudelleen ko. kohtien tehtävät). Neuvolassa kirjataan lapsen asiakaskertomukseen Lene- arvioin poikkeamat ja sovitut jatkotoimet. Varhaiskasvatukseen menee palaute myös, jonka perusteella päiväkodissa voidaan panostaa erityisesti osa-alueisiin, joissa poikkeamaa ja/tai sovitaan muista tukitoimista. Tarkoituksena on saada tietoa, missä asioissa lapsi tarvitsee tukea ja harjoitusta. Keväisin pidetään yhteinen tiedonsiirtopalaveri lastenneuvolan, kouluterveydenhoitajan, koulun erityisopettajan, esikoulunopettajien, lastentarhanopettajien ja varhaiskasvatuksen esimiehen kanssa syksyllä esiopetukseen siirtyvien lasten osalta. Tietoa lapsesta neuvolan, varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen välillä siirretään ainoastaan huoltajien luvalla.

Muuta yhteistyötä kunnan terveystalouden kanssa (järjestäjänä Oulunkaaren kuntayhtymä) tehdään akuuteissa terveydenhoitoon sekä kehitykseen liittyvissä asioissa. Tapaturman tai muun akuutin terveydenhoitoa vaativan tilanteen ilmetessä otetaan ensin yhteys huoltajaan. Mikäli kumpikaan huoltaja ei pääse viemään lasta terveyskeskukseen, lasta käyttää terveyskeskuksessa joku päiväkodin työntekijä. Perhepäivähoidossa tapaturmatilanteessa otetaan yhteys huoltajaan ja mahdollinen hoitoon kuljetus tapahtuu taksilla tai ambulanssilla.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös sosiaali -ja perhepalveluiden kanssa. Perhepäivähoidon psykologi antaa ohjausta varhaiskasvatuksen työntekijöille kasvatukseen liittyvissä asioissa. Tarvittaessa yhteistyötä tehdään lastensuojelun kanssa. Perhetyön sekä lapsiperheiden kotipalvelun palveluista tiedotetaan perheitä ja ohjataan käyttämään palveluja tarpeen vaatiessa. Vanhus- ja vammaistyö sekä mielenterveyspalveluiden kanssa tehtävä yhteistyö käsittää vierailuja ja lauluhetkiä palvelutaloissa ja erilaisissa juhlissa.

Utajärven evankelis-luterilaisen seurakunnan kanssa tehdään myös yhteistyötä. Huoltajien luvalla seurakunnan työntekijä käy pitämässä lapsille tuokioita päiväkodilla tai vastaavasti lapsiryhmät vierailevat seurakuntatalolla tai kirkossa järjestettävissä kirkkohetkissä tai juhlissa. Seurakunnan järjestämiä tilaisuuksia on noin kerran kuukaudessa. Varhaiskasvatuksessa on saatu hyödyntää myös seurakuntatalon piha-aluetta ja kotaa.

Päiväkodilta vierailaan kirjastossa kuukausittain, myös kirjasto tarjoaa tuokioita joko kirjastolla tai tulemalla päiväkodille. Valtakunnallisissa varhaiskasvatuksen perusteissa on kirjattuna tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat kulttuurista vastaavien tahojen Esittävän taiteen esityksiä toteutetaan päiväkodilla yhdessä kulttuuripalveluiden kanssa vähintään 2 x vuosi. Esitykset toteutetaan vaihtelevasti päiväkodilla tai kunnan muissa tiloissa, kohdeyleisöstä riippuen.

Tavoitteena on vasun perusteiden mukaisen kulttuurikasvatuksen toteuttaminen. Varhaiskasvatuksessa hyödynnetään monipuolisesti kirjaston palveluja: lainauspalvelut, kirjaston työntekijän pitämät satutuokiot päiväkodilla, kirjaston näyttelyissä vierailu sekä kirjaston näyttelytilan hyödyntäminen lasten kanssa tehtäviin projekteihin. Liikuntatoimen lähiliikuntapaikkoja hyödynnetään ympäri vuoden kaikenlaiseen liikkumiseen. Nuorisotalon liikuntasalista saadaan myös vuoroja varhaiskasvatuksen käyttöön. Ravitsemus ja siivouspalvelut mahdollistavat päivittäiset ruokailut ja siistit tilat. Muutaman kerran vuodessa tehtävillä toiveruokakyselyillä lapset pääsevät vaikuttamaan ruokalistoihin.

Muita yhteistyökumppaneita ovat poliisi, palo- ja pelastustoimi, paikalliset yritykset, käsityöläiset ja taiteilijat. Yhteistyömuotoja ovat eri alojen ammattilaisten vierailut päiväkodilla ja vastaavasti lapsiryhmien vierailut ks. työpaikoissa ja yrityksissä sekä kotiseutumuseolla. Paikallisilta yrityksiltä on saatu sponsoritukea mm. turvaliivien hankintaan. Paikallisten järjestöjen kanssa voidaan tehdä myös yhteistyötä erilaisten tapahtumien ja projektien muodossa. Esimerkiksi Martat ovat järjestäneet lapsille suunnattuja toimintapäiviä.

Yhteistyömuotojen arvioinnin käytäntöjä

Huoltajien kanssa yhteistyömuotoja arvioidaan vanhempainilloissa ja muissa yhteisissä tapahtumissa sekä aika ajoin tehtävien kyselyjen avulla. Koulun erityisopettajan kanssa arviointia tehdään muun työn ohella puolivuositain ja tarvittaessa useamminkin. Neuvolan, lastensuojelun sosiaalityön ja muiden perhepalveluiden sekä muiden yhteistyötahojen kanssa toiminnan arviointia tehdään tällä hetkellä tarvittaessa. Tavoitteena on saada arviointi suunnitelluksi ja säännölliseksi.

14 . Pedagogisen toiminnan viitekehys

Utajärvellä

Pedagogisen toiminnan suunnittelun suuret linjat päätetään varhaiskasvatuksen johtotiimissä eli tarhatiimissä. Siellä käsitellään esim. yhteiset tapahtumat, ajankohtaiset kalenterivuoteen liittyvät asiat, suuntaviivat ajankohtaisiin haasteisiin. Keväällä asiana mm. lasten ryhmiin jakaminen ja siinä huomioitava pedagogiikka niin, että ryhmät toimivat mahdollisimman sujuvasti. Ryhmät huolehtivat suunnitelmallisesti siitä, että toiminta on monipuolista ja kaikki oppimisen alueet tulevat käsitellyiksi erilaisten työtapojen kautta. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden, eli oppimisen osa-alueet huomioidaan kaikissa päivän tilanteissa ja toiminnoissa.

Varhaiskasvatuksen opettajat käyttävät suunnitteluajasta osan työpaikalla ja osan muualla valmisteluun ja suunnitteluun. Tiimien yhteiset suunnittelupalaverit linjaavat ryhmien oman pedagogisen suunnan lapsiryhmän tarpeiden ja lasten vasujen pohjalta. Seuranta ja arviointia tehdään siten, että kerran kuukaudessa ryhmän yhteisessä palaverissa arvioidaan kuluneen kuukauden toimintaa mm. dokumentointien pohjalta, suunnitellaan tulevaa kuukautta ja mietitään toiminnan kehittämisen tarpeita.

Lasten mielenkiinnon kohteita kerätään kysyen esim. lasten kokouksissa, leikkiä ja muuta toimintaa havainnoiden ja huoltajien kanssa keskustellen. Lapsia osallistetaan toiminnan suunnitteluun esim. siten, että lasten toiveita kerätään konkreettisesti ryhmässä sovittuun paikkaan ja niitä toteutetaan. Lasten kehityksellisiä tarpeita vastaavat pedagogiset toimintatavat laaditaan lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin. Henkilöstön lapsista tekemät havainnot ovat myös tärkeää tietoa toimintaa suunniteltaessa.

Ideoita toiminnan toteuttamiseen saadaan myös lasten huoltajilta. Joka ryhmässä on palautelaatikko, johon huoltajat voivat jättää ideoita ja ajatuksia varhaiskasvatuksen toiminnasta ja sen toteuttamisesta. Huoltajien kanssa keskustellessa, yhteisissä vanhempainilloissa ja tapahtumissa voidaan saada toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen hyviä vinkkejä sitä kautta, mitä huoltajat tekevät sekä leikkivät lasten kanssa kotona ja vapaa-aikana.

15 . Pedagoginen dokumentointi

Utajärvellä

Pedagogista dokumentointia tehdään mm. lasten toimintoja valokuvaamalla ja videoimalla. Dokumentointia tehdään myös lasten vasuun. Lasten tekemiä töitä dokumentoidaan toimintakauden aikana erilaisin menetelmin. Ne kuvaavat osaltaan lapsen kehitystä ja oppimista. Lasten havainnointi ryhmässä eri tilanteissa ja sen ylös kirjaaminen on olennainen osa dokumentointia. Vuorovaikutustilanteiden kuvaaminen ja niiden läpikäyminen lasten, ryhmän aikuisten ja huoltajien kanssa antaa merkittävää tietoa lasten kehityksestä, oppimisesta ja toiminnan tavoitteiden saavuttamisesta. Utajärvellä on käytössä Google Drive, johon kerätään perheille kuvia heidän lapsistaan. Perheillä on tunnukset vain omanlapsensa kansioon. Kun lapsi lähtee varhaiskasvatuksesta, kansiot tyhjennetään puolen vuoden kuluessa.

Videodokumenttia voidaan käyttää esim. toiminnan ja oppimisympäristöjen kehittämiseen, se nostaa esiin lasten mielenkiinnon kohteita ja mahdollisia muutostarpeita oppimisympäristöissä.

Pedagogisen dokumentoinnin osana toimivat myös erilaiset lapsille tehtävät ikäkausiarvioinnit, esim. 3-vuotiaiden Kettu tehtävät, 4-vuotiaiden Lene tehtävät ja 5-vuotiaiden Kehu tehtävät.

16. Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Tietoja viestintäteknologiaa hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline, että opetteluun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä. Lasten mielenkiinnon kohteet, elinpiiristä nousevat asiat, sekä lasten tarpeet ohjaavat työtapojen valintaa. Henkilöstön tehtävänä on huolehtia siitä, että työtapoja käytetään monipuolisesti lasten kokemusmaailmaa rikastaen ja lisäten tietoisuutta eri toimintatavoista ja niihin liittyvistä mahdollisuuksista.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Pienempien lasten aloitteet ovat usein kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista. Pienryhmätoiminta antaa mahdollisuuden kasvattajalle reagoida välittömästi lasten tarpeisiin ja mielenkiinnon kohteisiin. Aikuisen tehtävä on rikastuttaa esimerkiksi leikkiä tai muuta toimintaa ja tuoda siihen pedagoginen näkökulma. Laaja-alaisen osaamisen osa-alueet tulee sisällyttää toimintaan monipuolisesti.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja. Henkilöstön koulutuksia suunnitellaan ja järjestetään lasten tarpeet huomioiden.

17. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolensensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit ja digitaaliset välineet tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Utajärvellä

Leikille varataan aikaa, tilaa, välineitä esim. roolivaatteet: kauppa-, lääkäri-, poliisivaatteet, majaleikkivälineet. Erilaiset leikkimateriaalit mm. kauppa, kirjasto, korjaamo, kampaamo, jne. ovat vapaassa käytössä. Lasten ikätason mukaisesti myös muuta materiaalia on lasten saatavilla ja otettavissa leikkiin, esim. pöytätyöskentelyvälineet. Jos lapset ovat rakentaneet leikille toimintaympäristön esim. majan, junaradan, kodin, kulkuneuvon, jne. niin sitä käytetään niin kauan kuin leikki kestää, vaikka useampia päiviä, eli leikkiä ei tarvitse kerätä esim. siivouksen tieltä pois. Pitkäkestoisen leikin turvaaminen nähdään tärkeäksi ja kaikki kasvattajat sitoutuvat tämän tavoitteen edistämiseen. Joustavalla aikataululla mahdollistetaan pitkäkestoinen leikki; esim. aamupäivällä voidaan jäädä leikkimään sisälle lounaaseen asti.

Henkilöstön tehtävänä on huolehtia siitä, että vuorovaikutus leikissä on sujuvaa ja kaikki leikkijät saavat mielekkään roolin. Henkilöstö ohjaa leikkiä eteenpäin silloin, jos leikki jumittuu ja lapset eivät pääse itse etenemään leikissä. Lasten mielenkiinnon kohteista ja lähiympäristöstä nousevia leikki-ideoita kehitellään yhdessä lasten kanssa ja henkilöstö rikastuttaa ja tarvittaessa kehittää leikkiä. Juonelliseen leikkiin voidaan myös liittää pedagoginen tavoite, jolloin henkilöstö ohjaa ja rikastuttaa leikkiä tavoitteen suuntaisesti.

Lapsen annetaan leikkiä ja ilmaista itseään sukupuolistereotyyppioiden rajoittamatta. Lapsen sukupuolesta riippumaton monenlaisuus, yksilöllisyys ja omanlaisuus on sallittua. Lapsia kannustetaan kokeilemaan monipuolisesti eri aktiviteetteja ja rooleja, ja kunnioitetaan myös heidän oikeuttaan olla kiinnostumatta niistä. Rohkaistaan sekä tyttöjä että poikia ilmaisemaan kaikenlaisia tunteita; riemua, pelkoa, ikävää, hoivahalua, riehakkuutta, suuttumusta jne. Tunteita tai käytöstä ei nimetä arvottavalla tavalla poikamaisesti tai tyttömäiseksi.

18 . Oppimisen alueet

Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä kuvataan oppimisen alueilla. Oppimisen alueet on jaettu viideksi kokonaisuudeksi, jotka ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja eheytetyn toiminnan suunnittelussa sekä toteuttamisessa. Oppimisen alueita ovat kielten rikas maailma, ilmaisun monet muodot, minä ja meidän yhteisömme, tutkin ja toimin ympäristössäni sekä kasvan, liikun ja kehityn. Eri osa-alueiden aihepiirejä yhdistellään toiminnassa ja sovelletaan huomioiden lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset. Aiheet voivat nousta lasten sekä henkilöstön kanssa erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ja lasten kesken tapahtuvista tilanteista. Monipuolisia aiheita voi nousta myös retkistä, kirjallisuudesta ja leikeistä. Valitut aihepiirit, tilanteet ja lasten oppiminen määrittelevät tapoja, joilla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään ja pedagogista toimintaa suunnitellaan. Pedagogisen toiminnan tavoitteena on edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Keinoja, joiden avulla lasten mielenkiinnon kohteet saadaan esille, on useita. Lasten kanssa keskusteleminen, toiveiden sekä mielipiteiden kuunteleminen ja kirjaaminen suunnitelmiin on yksi näistä keinoista. Lasten leikkien havainnointi, dokumentointi ja täten mielenkiinnon kohteiden selvittäminen antaa aineksia toiminnan tavoitteiden ja toteutuksen suunnitteluun. Huoltajien kanssa keskustellen saadaan selville millaiset leikit ja toiminnot lasta kiinnostavat kotona ja minkälaisen toimintojen parissa perheet viettävät vapaa-aikaansa. Jos perheen yhdessä oloon kuuluvat esimerkiksi ulkoilu ja liikunta, on luontevaa tarjota lapselle mahdollisuus näihin toimintoihin myös varhaiskasvatuksessa.

18 . 1 . Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (osio Laaja-alainen osaaminen). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde, että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä, joiden kehittyminen ja käyttäminen voi olla tilanteittain eriytynyttä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään osiossa Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Vuorovaikutus- taidot	Kielen ymmärtämisen taidot	Puheen tuottamisen taidot	Kielen käyttötaidot	Kielellinen muisti ja sanavaranto	Kieli- tietoisuus
Kehittyvät kielelliset identiteetit					

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänneisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä

Lapsi oppii kielellisiä taitoja yksilöllisesti ja kielellisten valmiuksien kehittyminen tapahtuu jokaisella lapsella oman kehitysaikataulunsa mukaisesti. Päiväkodin työntekijät arvioivat ja havainnoivat lapsen kielellisiä taitoja yhdessä vanhempien, työtiimin ja tarvittaessa erityisopettajan ja puheterapeutin konsultoinnin avulla.

Utajärvellä

Kielen oppiminen tapahtuu lapsella varhaiskasvatuksessa kaikissa arjen tilanteissa. Työntekijät sanoittavat lapsille erilaisia perushoitotilanteita, käytämme kieltä laulujen, lorujen ja satujen muodossa. Käsittelemme kielen merkityksiä, vivahteita ja rakenteita sekä kartutamme lasten sanavarastoa esimerkiksi satujen ja kertomusten avulla ja keskustelemalla erilaisista aiheista lasten kanssa. Pelaamme lasten kanssa erilaisia muistia, ajattelua, syy-seuraussuhteita ja käsitteiden muodostamista edistäviä pelejä.

Hyödynnämme erilaiset vuorovaikutustilanteet lapsen kanssa ja vastaamme lapsen aloitteisiin. Vastaamme lapsen kysymyksiin, pidämme yllä keskustelukulttuuria. Ruokapöydän äärellä lounasaikaan keskustelemme lasten kanssa, ohjaamme hyvin ruokailutapoihin ja hyödynnämme tilanteen kielellisten taitojen oppimisen välineenä. Lapset oppivat erilaisia tapoja, kuten tervehtiminen ja kiittäminen, työntekijöiden esimerkistä. Työntekijän läsnäolo, ilmaisu ja empaattisuus sekä tietoinen vuorovaikutus välittävät lapselle keinoja, kuinka toimia vuorottelevassa ja ilmeikkäässä keskustelussa yhdessä toisten kanssa. Kuvat ja tukiviittomat ovat tarvittaessa käytössä, jotta lapset voivat ilmaista itseään ja tulla ymmärretyiksi.

Lapsella on oikeus käyttää omaa kieltänsä ja rakentaa omaa kielellistä identiteettiään äidinkielestä riippumatta. Teemme vanhempien kanssa yhteistyötä lapsen kielitaidon arvioinnissa erityisesti silloin, jos äidinkielenä on muu kuin suomen kieli. Tarvittaessa käytämme tulkin apua, jotta voimme keskustella vanhempien kanssa lapsen kielellisistä taidoista ja valmiuksista.

Kielen oppimisen apuna käytämme kuvia, tukiviittomia ja oman kielen avainsanoja. Yhteistyö huoltajien kanssa on tällöin tärkeää. Käyttämällä puhetta ja kirjoitettua kieltä lasten kanssa, ohjaamme lasta tunnistamaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja. Lapset oppivat erilaisten tunteiden ilmaisua sanallisesti, huumorin käyttöä ja rikasta puhekieltä työntekijöiden esimerkin, erilaisten ilmaisumuotojen esimerkiksi musiikin ja teatterin sekä erilaisten materiaalien, kuten aistiseikkailumateriaalin, avulla.

Lapsi oppii kielellisiä taitoja yksilöllisesti ja kielellisten valmiuksien kehittyminen tapahtuu jokaisella lapsella oman kehitysaikataulunsa mukaisesti. Varhaiskasvatuksen työntekijät arvioivat ja havainnoivat lapsen kielellisiä taitoja yhdessä vanhempien, työtiimin ja tarvittaessa erityisopettajan ja puheterapeutin konsultoinnin avulla.

18.2. Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen** sekä **sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvausta sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja äänympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun ja nikkaroinnin avulla. Käsityöllisen toiminnan ja ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen

iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia pehmeitä ja kovia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten käsityöllisessä toiminnassa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä, että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Utajärvellä

Vierailemme paikallisissa kulttuurikohteissa; kotiseutumuseo, kirkko, kivipuisto, Geopark, jne. Vierailujen tavoitteena on tutustuttaa lapsia paikalliseen kulttuuriperimään ja tarjontaan. Kotikunnan lähiympäristöön tehtävillä retkillä lapset saavat mahdollisuuden tutkia ympäristöä ja tutustua esimerkiksi paikallisiin nähtävyyksiin, kuten patsaisiin ja muistomerkkeihin. Kirjasto tarjoaa meille satutuokioita vierailamalla päiväkodissa. Lasten ilmaisukyky kehittyy, kun ilmapiiri ja ympäristö ovat suotuisat. Työntekijät kannustavat keskustellen ja rohkaisten lapsia tuomaan esille omia mielipiteitään, tutkimaan ja ilmaisemaan itseään eri tavoin.

Musiikin avulla työntekijät rohkaisevat lapsia tutustumaan musiikkiin ja antavat mahdollisuuden saada musiikillisia elämyksiä. Yhdessä laulaminen ja soittaminen erilaisilla soittimilla esimerkiksi ryhmän omilla musiikkihetkillä ja koko päiväkodin yhteisillä musiikkihetkillä kerran kuukaudessa tutustuttaa lapsen erilaisiin musiikkityyleihin, rytmityksiin sekä tunteiden ja ajatusten ilmaisuun musiikin avulla. Lapset pääsevät osallistumaan musiikkiesityksiin ja rohkaistuvat esiintymään päiväkotiyhteisön edessä. Päiväkodista teemme musiikkivierailuja myös lähialueen toimijoiden luokse, kuten vanhainkodit, ja kannustamme lapsia esiintymään musiikillisesti vierasyleisölle.

Erilaisten musiikkiyhtyeiden, laulajien ja soittajien vierailut päiväkodilla antavat lapsille mahdollisuuden kokea musiikkia ja saada uusia elämyksiä. Käymme lasten kanssa myös vierailmassa lähialueen kulttuuritapahtumissa esim. konserteissa ja teatteritapahtumissa, jolloin lapset saavat uusia virikkeitä leikkeihinsä ja itsensä ilmaisuun.

Varhaiskasvatuksessa sekä päivä- että perhepäivähoidossa lapset saavat kokeilla monipuolisilla maalaus- ja piirustusvälineillä kuvallista ilmaisua ja kehittää ajattelu- ja motorisia taitojaan. Mielikuvituksen käyttö, värin maailmaan tutustuminen, onnistumisen kokemusten saaminen ja yhdessä tekeminen toteutuvat päiväkodissa askarrella, piirtäen ja maalaten eri tekniikoita käyttäen.

Päiväkodin verstaasit tarjoavat lapsille mahdollisuuden nikkaroinnin ja rakentelun keinoin tuoda esille omia suunnittelu- ja ongelmanratkaisutaitoja sekä tutustuttaa

erilaisten materiaalien käsittelyyn. Lapsilla on päiväkodissa käytössä myös muita monipuolisia tapoja käsityöllisen toiminnan toteuttamiseen, kuten muoviluvahat, terapiavahat, Kinetic sand –taikahiekka ja ompelutarvikkeet. Leipominen lasten kanssa antaa mahdollisuuden käsitellä taikinaa ja jäsentää yhdessä esimerkiksi tapakulttuuria ja perinteitä.

Päiväkotiin on hankittu erilaisia välineitä, kuten käsinukkeja, roolivaatteita, huiveja, pöytäteatterimateriaaleja ja kasvovärejä, joita lapset voivat hyödyntää draaman, tanssin, leikin ja kehollisen ilmaisun toteuttamiseen sekä mielikuvituksen käyttämiseen. Lapset nauttivat myös varhaiskasvatuksen työntekijöiden toteuttamista teatterihetkestä, joiden avulla lasten kanssa voidaan käsitellä tunteita ja lasta askarruttavia asioita, jäsentää kokemusmaailmaa ja opetella vuorovaikutustaitoja. Teatterin avulla lapset tutustuvat varhaiskasvatuksessa myös lastenkirjallisuuteen. Päiväkodissa vierailevat nukke- ja draamateatterit tuovat lapsille uusia kokemuksia, elämyksiä sekä keinoja tunteenilmaisuun ja tuovat kirjallisuutta tutuksi. Näihin tilaisuuksiin osallistuvat aina mahdollisuuksien mukaan myös perhepäivähoidossa olevat lapset.

Varhaiskasvatuksessa toteutettavat yhteiset juhlahetket, joissa voivat olla mukana myös lasten huoltajat, antavat lapsille tilaisuuden esittää, luoda ja ilmaista monipuolisesti sekä ylläpitää ja ymmärtää yhteisiä kulttuuriperinteitä ja –tapahtumia.

Eriaiset sähköiset välineet, kuten päiväkotiryhmän oma kännykkä, Ipad ja kamera toimivat päiväkodissa myös lasten ilmaisun apuvälineinä. Lasten kanssa yhdessä toteutetut kuvamateriaalit, videot ja musiikkisisällöt tutustuttavat lapsia teknologiaan ja sen hyödyntämiseen kulttuurin ja ilmaisun tuottamisessa. Päiväkodissa on ryhmien yhteisessä käytössä SmartBoard, videotykki ja valkokangas, jotka mahdollistavat erilaisten kulttuurisisältöjen ja lasten toteuttamien materiaalien tutkimisen yhdessä.

18.3. Minä ja meidän yhteisöme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisöme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista.

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonottomuutta tarkastellaan muiden katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista.

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten

hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Utajärvellä

Osallistumme tarjolla oleviin paikallisiin kulttuuritapahtumiin esim. konsertit, teatteriesitykset, sirkusnäytökset, jne. Vierailimme paikallisissa kulttuurikohteissa; kirjasto, kotiseutumuseo, kirkko, kivipuisto, Geopark, jne. Vierailujen tavoitteena on tutustuttaa lapsia paikalliseen kulttuuriperimään ja tarjontaan. Retket lähiympäristöön tutustuttavat lapsia kotiseutuunsa. Yhdessä voimme havainnoida, millaisena kotiseutu näyttää, esimerkiksi millaisia rakennuksia, muistomerkkejä ja luontoa seudulla on, millaista on ollut menneisyydessä ja millaiseksi seutu ehkä voi muuttua tulevaisuudessa.

Lapsilla on mahdollisuus sovittuna päivänä tuoda kotoa vanha esine, jonka historiasta ja käyttötarkoituksesta keskustelemme ryhmässä. Kirjasto tarjoaa meille satutuokioita vierailamalla päiväkodissa. Menneisyyttä voimme pohtia ja käsitellä lasten kanssa esimerkiksi vanhoja tavaroita tutkimalla, lukemalla aihetta käsitteleviä kirjoja, käymällä kotiseutumuseossa ja haastatteleamalla lasten isovanhempia. Perinneleikit ja –laulut tutustuttavat lapsia menneeseen aikaan. Huoltajilta saamme tietoa lapsen kasvun vaiheista. Menneisyyden tutkiminen tuo pohjaa nykyisyydelle, jota rakennamme yhdessä lasten kanssa. Nykyhetken ilmiöitä ja asioita pohdimme lasten kanssa keskustellen. Tarvittaessa haemme tietoa askarruttavista aiheista esimerkiksi kirjastosta ja Internetistä. Yhdessä pohdimme tiedon luotettavuutta ja paikkansapitävyyttä.

Pohdimme perheiden erilaisia kulttuuritaustoja mm. ruokakulttuurin kautta, etsimme maailmankartalta maita, jotka liittyvät ryhmässä olevien lasten perheisiin, jne. Ruokailemisessa huomioimme lasten huoltajien toiveet, tavat, katsomuksen ja tottumukset. Arjen tilanteissa, kuten pukemisessa, huomioimme ne myös. Tämä edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä luottamuksellista keskustelua huoltajien kanssa.

Lapsiryhmässä tutustumme erilaisiin kulttuureihin, perinteisiin ja tapoihin esimerkiksi kirjojen, tarinoiden ja vanhempien esittelyiden ja haastattelujen avulla. Lapset voivat kertoa myös itse omasta kulttuuristaan ja perinteistään. Erilaiset juhla-ajat, kuten joulu, pääsiäinen ja valon juhla lyhtykulkueineen tutustuttaa lapsia uusiin ja vanhoihin perinteisiin ja tapoihin. Päiväkodissamme vietämme myös isovanhempien päivää, johon ovat tervetulleita myös lapsen muut tärkeät aikuiset. Vierailimme lasten kanssa Utajärven seurakunnan järjestämällä lasten ja aikuisten kirkkohetkillä, joissa tutustumme kristillisiin perinteisiin ja kertomuksiin. Lupa vierailuihin kysytään huoltajilta. Lapsilla voi tulla paljon kysymyksiä elämästä katsomuksellisissa pohdinnoissa. Huoltajien kanssa keskusteltuaamme tiedämme, millä tavoin perhe käsittelee pohdinnan aiheita ja miten he vastaavat lapsen kysymyksiin.

Yhteistyötä Utajärven evankelisluterilaisen seurakunnan kanssa tehdään esim. siten, että kunnan varhaiskasvatukseen voidaan lainata materiaalia seurakunnasta. Katsomuskasvatusta toteutetaan niin, että sillä on lapselle merkitystä hänen omassa elämänpiirissään. Työntekijöiden avoin ja myönteinen suhtautuminen myös katsomusten aihepiiriin on perusta lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle ja oppimiselle sekä hyvälle yhteistyölle huoltajien kanssa.

Varhaiskasvatuksessa ovat luontevasti läsnä myös vuodenvuorokiertoon liittyvät juhlat ja perinteet (joulu, pääsiäinen). joista suuri osa liittyy olennaisesti suomalaiseen kristilliseen perinteeseen. Myös muiden kulttuurien juhlia vietetään, mikäli ne liittyvät lapsiryhmässä olevien lasten perinteisiin. Juhlat ovat päiväkodin omia ja yhteisöllisiä juhlia silloinkin, kun ne liittyvät jouluun, pääsiäiseen jne. On hyvä muistaa, että yksittäisen virren laulaminen tai joulukuvaelman esittäminen ei tee juhlasta uskonnollista tilaisuutta. Uskontoon viittaavat juhlatraditiot ovat osa suomalaista kulttuuria.

Uskonnollisiin tilaisuuksiin voivat osallistua vain ne lapset, joiden vanhemmat antavat siihen suostumuksensa uskontokunnasta riippumatta. Uskonnolliseen vakaumukseen ohjaaminen on aina lapsen kodin asia ja sitä on kunnioitettava. Varhaiskasvatuksen henkilöstö huolehtii luvan kysymisestä vanhemmilta. Päiväkoti huolehtii tiedottamisesta lasten vanhemmille ja järjestää muille lapsille

samanveroista toimintaa. Lapsen osallistumiseen ei vaikuta uskonnollisen yhteisön jäsenyys, vaan vanhempien tahtotila.

Uskontoon viittaavat juhlatraditiot ovat osa suomalaista kulttuuria. Perinteiset juhlat voivat sisältää yksittäisen virren tai esim. joulukuvaelman, mutta eivät uskonnonharjoittamista. Yhteistyö kunnan ja seurakunnan varhaiskasvatuksen välillä voi sisältää myös päiväkodin uskonnollisia tilaisuuksia (esim. adventti-, pääsiäis- ja kevätkirkot, kouluun lähtevien siunaaminen). Yhteistyöneuvotteluissa seurakunta voi tarjota näitä tilaisuuksia ja ne tulee suunnitella yhdessä päiväkodin kanssa.

Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatus sisältää kulttuuriperinnön siirtämistä sukupolvelta toiselle. Siihen kuuluu oman uskonnon tapoihin, traditioihin ja sisältöihin tutustumista. Tunnelma, estetiikka, esineet, symbolit, kuvat, musiikki ja taide tarjoavat monipuolisen oppimisympäristön aineksia.

Sisältöjä katsomuskasvatukseen tuovat perheiden erilaiset juhlat kuten kaste, konfirmaatio, häät ja hautajaiset. Katsomuskasvatuksen sisältöjä ovat myös eettiset kysymykset, Raamatun kertomukset, vuoden kiertoon liittyvät juhlat kuten joulu, pääsiäinen ym. kirkolliset juhlapyhät sekä niihin liittyvät laulut ja leikit. Juhlapyhistä voi laittaa huoltajille esim. ilmoitustaululle lyhyet tiedotteet, mitä lapsille on kerrottu juhlapyhän sisällöstä.

Katsomuskasvatukseen kuuluu myös elämänskysymysten pohdintaa; kuolema, oikea ja väärä, kuka minä olen, kuka tai mikä on Jumala, miksi toiset lapset kutsuvat Jumalaa Allahiksi, toiset jollain muulla nimellä. Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatus on uskonnollisesti sitouttamaton. Juhlatraditiot lauluineen, leikkeineen ja koristeluineen ovat osa suomalaista kulttuuria. Samasta syystä traditionaaliset virret ja esim. jouluevankeliumi eivät sellaisenaan ole uskonnon harjoittamista. Myös Jeesuksen syntymästä kertova joulukuvaelma on perinteen mukaista draamaa.

Työntekijä katsomuskasvattajana

Lähtökohtana katsomuskasvatuksessa on lapsen turvallisuuden tunne, lapsen omien kokemusten, ajatusten ja kysymysten kohtaaminen. Turvallisuuden tunnetta ylläpitää se, että läheinen, omassa ryhmässä toimiva aikuinen on ensisijainen kokemusten ja pohdintojen kohtaja. Katsomuskasvatuksen antaminen on osa päivähoiton työntekijän ammattikuvaa. Jokainen aikuinen toteuttaa sitä arjessa, omassa ryhmässään, omalla persoonallisuudellaan, oman ryhmän tarpeiden mukaan, kokonaisopetuksen puitteissa ja periaatteella.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia sekä arvoja kuullen ja kunnioittaen. On hyvä, että lapsi voi keskustella ajatuksistaan ja kokemuksistaan turvallisesti hänelle tutun ja tärkeän ihmisen kanssa. Tärkeintä on kasvattajan oma avoin, kunnioittava ja utelias suhtautuminen eri uskontoihin, katsomuksiin ja näiden aihepiireihin yleensä. Tietoa eri kulttuureista ja uskonnoista voi aina hankkia. Ei tarvitse olla teologi tai muu uskonoppinut voidakseen puhua lasten ja huoltajien kanssa katsomuksiin liittyvistä asioista sekä toteuttaa varhaiskasvatuksen katsomuskasvatusta. Katsomuskasvatus ei riipu kasvattajan omasta vakaumuksesta. Uskonto ja katsomus ovat tunneherkkiä kasvatuksen osa-alueita. Tärkeää on, millaisen tunnejäljen jätämme lapseen. Myös tuokion ja tilanteen ilmapiiri jättää jälkensä. Aikuinen on mallina sille, miten uskontoihin ja katsomuksiin suhtaudutaan ja miten niistä puhutaan. Kasvattaja voi tiedostamattaan välittää lapselle negatiivisen kuvan. Myös se, ettei ota kantaa tai välttelee aiheeseen liittyviä kysymyksiä, kertoo jotain aikuisen suhtautumisesta.

Olemalla tietoinen omista kulttuurisista ja uskonnollisista juuristaan sekä toimintansa taustalla vaikuttavista arvoista ja asenteista kasvattaja kykenee tukemaan myönteisellä tavalla lasten katsomuksellisen identiteetin kehitystä. Erilaisten katsomusten huomioiminen ei vaadi kasvattajalta kaikkien perinteiden syvällistä tuntemista. Arvostava esiintuominen riittää. Pohja uskonnolliselle kehitykselle ja uskontoon suhtautumiselle luodaan jo lapsuudessa. Monikulttuurisessa yhteiskunnassa kaikkien katsomuksien on saatava olla läsnä samanarvoisina. Avoimuus ja tieto, toisen kunnioittaminen ja arvostaminen poistavat pelkoja ja ennakkoluuloja. Jokaisen lapsen koti ja tausta on tasavertainen, yhtä hyvä ja hyväksytty. Avoimuus lähtee aikuisen asenteesta.

Katsomuskasvatus varhaiskasvatuksessa

Mitä on? – Osa tavallista arkea, tilanteessa elämistä– Lapsen kokemusten, ajatusten ja kysymysten kohtaamista– Läsnä olemista ja kuulevaa kuuntelua– Yhdessä pohtimista, ihmettelyä ja kyselyä

Mitä tukee? – Arvojen välittymistä– Turvallisuuden tunteen syntymistä ja vahvistumista– Oman arvokkuuden kokemista sekä toisen arvokkuuden ymmärtämistä– Omantunnon kehittymistä– Katsomuksellisen ja uskonnollisen yleissivistyksen ja kulttuuriperinnön välittymistä (perinteet, tavat ja juhlat) – Ymmärrystä, että mielipiteitä ja käsityksiä on monenlaisia– Uskontojen, katsomusten ja kulttuurien välistä lukutaitoa– Toisen kunnioitusta ja hyväksyvään asenteeseen kasvamista

Seurakunta voi tarjota yhteistyötä oman osaamisalueensa puitteissa, mutta varsinaista kasvatustehtävää seurakunnalla ei vasun katsomuskasvatuksessa ole. Yhteistyö voi näkyä esimerkiksi oppimisympäristön tarjoamisena (kirkot, hautausmaat ja muu kristillinen perinne). On tärkeää muistaa, että nämä tilanteet ovat päiväkodin toimintaa, eivätkä ne sisällä uskonnonharjoitusta. Ne eivät siis ole seurakunnan sanoman julistamisen tilanteita.

18.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelun** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja ympäristössä ilmenevään matematiikkaan. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan. Havaintoja ilmaistaan ja tarkastellaan esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojen havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävästä elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita, että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä

ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.

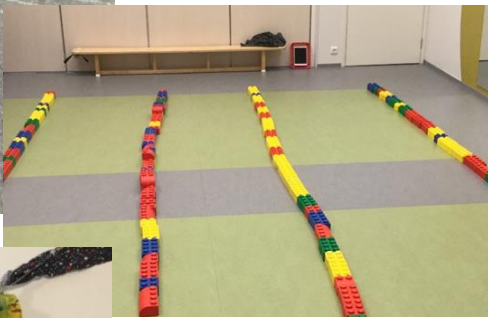
Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan tietoteknologiaan laitteisiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Utajärvellä

Retkeilemme lasten kanssa eri vuodenaikoina lähiympäristössämme. Ympäristökasvatuksen paikallisia toimintatapoja ovat mm. vierailut lähiympäristön lammasaitaukselle, omien kylvöjen ja istutusten teko päiväkodin pihalle ja kotiin viemiseksi. Teemme retkiä lähiympäristöön sekä Geoparkin alueelle Rokuan kansallispuistoon. Havainnoimme, tutkimme ja dokumentoimme vierailu kohteita erilaisin tavoin. Teemme lasten kanssa pieniä retkiä lähimetsään, seurakunnan kodalle ja sen ympäristöön. Metsässä havainnoimme luontoa, sen eliöitä ja kasveja. Syksyllä marjastamme lasten kanssa. Kuvasuunnistus toimii lapsille keinona hahmottaa ympäristöään. Lapset voivat rakennella itse liikuntaratoja tai olla mukana liikuntahetkillä, joissa harjoitellaan tilan ja tason hahmottamista. Pelien, leikkien ja liikkumisen avulla sekä piirtämällä voimme harjoitella lasten kanssa myös mittaaamista. Lapsista on mukava tutkia seinällä olevasta mitasta omaa pituuttaan ja vertailla sitä muihin. Aikakäsitetty voimme avata lapsille tutkimalla yhdessä kelloa, havainnoimalla ulkona vuorokauteen ja vuodenaikaan liittyviä ilmiöitä, sekä tutkimalla aiheeseen liittyviä kirjoja.

Edistämme lasten matemaattisen ajattelun valmiuksia ja taitoja tutkimalla päiväkodin arkiympäristössä ilmenevää matematiikkaa. Lukumääriin tutustumme, tehtävien, kirjojen, pelien, laulujen, lorujen ja leikkien avulla ja laskemalla eri asioiden ja esineiden lukumääriä. Pelit ja leikit ulkona voivat myös sisältää matemaattisia aineksia, esimerkiksi muotoja sekä sijainti – ja suhdekäsitteitä. Ympäristöä havainnoimalla voimme lasten kanssa tutkia lukumääriä, tehdä vertailuja, luokitella ja järjestää esineitä ja asioita. Ruokapöydässä voi opetella arvioimaan juomalasin tilavuutta; paljonko lasiin voi kaataa, ilman että neste tulee yli reunan. Rakenteluleikit esimerkiksi legoilla ja palikoilla vahvistavat lapsen geometrista ajattelua ja hahmottamista. Matemaattisia taitojaan lapset voivat tuoda ilmi rakentelemalla, piirtämällä, askartelemalla ja muovileimalla. Teknologian hallinnointiin kuuluu myös, että ehkäistään sitä, että median kehonkuvat, käytösmallit ja lasten keskinäinen ulkonäkökommentointi voivat vääristää myönteistä kehonkuvaa. Ikään sopimattomien mediasisältöjen saatavuus on lisääntynyt. Lasta pyritään suojaamaan median aikuisseksuaaliselta sisällöltä ja aiheesta tiedotetaan vanhempia. Tuetaan perhettä kertomaan myös koulu- ja nuoruusikäisille sisaruksille pienten lasten suojaamisesta median aikuisseksuaalisilta ja väkivaltaisilta sisällöiltä.

18.5. Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattuja liikuntatuokioita. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona

erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojia tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodelle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisessä kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Utajärvellä

Henkilöstön tehtävänä on lisätä liikkumisen mahdollisuuksia sekä sisällä, että ulkona. Toimintatapoja ja oppimisympäristöjä muokataan siten, etteivät ne rajoita liikkumista. Hyvään oppimisympäristöön kuuluu, että liikuntasalin lisäksi myös ryhmätiloissa on saatavilla ja käytettävissä erilaisia liikuntavälineitä. Toiminnassa hyödynnetään lähiliikunta mahdollisuuksia ulkona. Talvella luistelukenttä, hiihtolatu ja mäenlaskupaikat ja kesällä lähiliikunta areena, urheilukenttä, kuntorata, jne. Sisäliikunta tiloina on käytössä päiväkodin oma sali, nuoriso- ja liikuntatalon sali ja ryhmien omat tilat. Henkilöstö tukee omalla toiminnallaan ja esimerkiksi terveellisiä ruokailutottumuksia. Lapsia kannustetaan maistamaan kaikkea ja ruokailu pidetään miellyttävänä tilanteena, jossa lapsilla on mahdollisuus tutustua uusiin makuihin kiireettömästi ja omaan tahtiin. Teemme retkiä lähikohteisiin kävellen, samalla turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja opetellen. Retkillä käytämme huomioliivejä sekä lapsilla, että aikuisilla.

Sukupuolesta ja muista ominaisuuksista riippumatta kaikille lapsille tarjotaan turvallista kosketusta, mahdollisuus sylissä oloon ja läheisyyteen. Itsetunto ja myönteinen kehonkuva vahvistuvat läheisyydestä ja turvallisesta kosketuksesta. Lapset hakevat turvaa ja mielihyvää kosketuksesta ja läheisyydestä. Lapselle opetetaan miten ja missä omaa kehoa ja toisia saa koskettaa. Henkilöstöllä on yhteinen linja, miten suhtaudutaan lasten itsensä koskettamiseen ja lohdun, rauhoittumisen tai mielihyvän hakemiseen omasta kehosta (heijaaminen, nyppiminen, peukalon imeminen tai sukupuolielimien koskettelu eli unnutus). Lapsille kerrotaan leikin rajat: Leikistä ei saa tulla paha mieli kenellekään, leikistä saa aina lähteä pois, jos haluaa, eikä leikki saa olla salaisuus vaan aikuisille voi aina kertoa siitä. Kerrotaan lapsen oikeudesta kieltäytyä kosketuksesta. Lapsille kerrotaan, ettei ketään saa pakottaa kosketukseen, riisuutumaan tai näyttämään kehoaan. Yksityisyyttä opetetaan hyvien tapojen mukaisesti ja jokaisen oikeuden näkökulmasta. Tapakasvatus tehdään myönteiseen sävyyn, myös jos lapsi koskettaa omia sukupuolielimiään, ohjataan lapsi tekemään sitä yksityisesti ja muistutetaan hygieniasta. Rajojen ja yksityisyyden opettaminen tehdään lasta ja hänen kehonkuvaansa arvostaen. Jokainen paikka ihmiskehossa on yhtä hyvä ja arvokas, vaikka tapana ei ole tehdä kaikkea joka tilanteessa. Lapset voivat nostaa esiin eettisiä kysymyksiä pukeutumisesta, yksityisyydestä, alastomuudesta, käytöksestä ja oikeasta ja väärästä seksuaalisuudessa. Lasten kanssa puhutaan kaikista asioista niin, että kaikki tuntevat olonsa turvallisiksi.

Kehossa on nimet joka paikalle ja asenne kehon kaikkia osia kohtaan on hyväksyvä myös hygienian hoidossa. Kaikista kehon paikoista voi puhua aikuisen kanssa. Henkilöstöllä on myönteinen suhtautuminen lapsen kysymyksiin kehosta ja seksuaalisuudesta. Lapsen myönteistä kehoitsetuntoa tuetaan hyväksyvän ja turvallisen suhtautumisen ja kosketuksen kautta siten, että jokainen lapsi voi kokea oman kehonsa arvokkaaksi. Lapselle kerrotaan yksityisyydestä ja sitä suojataan vessa- ja pesutilanteissa. Lapselle kerrotaan, että omassa kehossa on erityisen yksityiset, arvokkaat ja omat paikat (ns. uimapukusääntö). Lapselle annetaan kokemus, että kehoon, tunteisiin ja kehitykseen liittyvistä asioista voi ja saa kysyä päiväkodissa ja kotona. Lasta opetetaan ja ohjataan turvataidoissa, lapsen oikeudesta ja asenteesta omaa kehoa ja toisten kehoa kohtaan, vaikka lapsi ei kysyisi. Turvataitokasvatuksessa lapselle opetetaan ikä- ja kehitystason mukaisesti tärkeimmät turvataidot kuten koskettamisen säännöt, uimapukusääntö ja kolmen kohdan sääntö (sano ei, lähde pois, kerro aikuiselle johon luotat). Kaikkeen kehoon tai ulkonäköön liittyvään kiusaamiseen puututaan heti. Seksuaalissävytteisessä kiusaamisessa pidetään nollatoleranssi. Kaikkiin lasten kysymyksiin vastataan. Päiväkodin henkilöstö vastaa lasta kiinnostaviin raskauteen, sen alkamiseen ja synnytykseen liittyviin kysymyksiin totuudenmukaisesti. Lapselle vastataan asiallisesti, ilman sopimattoman tai kielletyn aiheen piiloviestejä. Lapsen seksuaalisuutta tai seksiä tai raskautta koskeviin kysymyksiin suhtaudutaan normaaleina asioina eikä niillä aiheuteta lapselle häpeää. Asiat selitetään lasta pelottamatta.

19. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Utajärvellä

Eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatukseen osallistuvat lapset toimivat olemassa olevissa lapsiryhmissä ja heidän kielenkehitystään tuetaan ryhmän toiminnassa suunnitelmallisella ja tavoitteellisella toiminnalla, joka pitää sisällään aikuisen käyttämän selkokielen. Toimintaa selkeytetään tarvittaessa kuvilla, tukiviittomilla ja toimintoja mallintamalla. Tarvittaessa käytetään tulkkipalveluja esim. vasu keskusteluissa ja huoltajien kanssa tehtävässä muussa yhteistyössä, tukea saadaan myös maahanmuuttotyöntekijältä.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan suomen kielen oppimista ja koteja ohjataan käyttämään kotikielenä perheen äidinkieltä, koska se tunnekieli ja sanavarasto on useimmiten siinä laajempi, kuin myöhemmin opittujen muiden kielten. Ryhmissä hyödynnetään eri kulttuureista tulevien perheiden kulttuuritaustaa esim. vierailujen ja kulttuurisiirron avulla liittyen vaikkapa askarteluihin, musiikkiin, ruokakulttuuriin, jne. Tällä vahvistetaan sekä lapsen sopeutumista ryhmään, että hänen oman kulttuurinsa säilymistä ja sen kokemista yhtä arvokkaana kuin valtaväestönkin kulttuuri.

Lapsi oppii kielellisiä taitoja yksilöllisesti ja kielellisten valmiuksien kehittyminen tapahtuu jokaisella lapsella oman kehitysaikataulunsa mukaisesti. Päiväkodin työntekijät arvioivat ja havainnoivat lapsen kielellisiä taitoja yhdessä vanhempien, työtiimin ja tarvittaessa erityisopettajan ja puheterapeutin konsultoinnin avulla. S2 –kieli, kielen oppimisen apuna käytämme kuvia, tukiviittomia, oman kielen avainsanoja (yhteistyö vanhempien kanssa tällöin tärkeää).

20 . Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Kehityksen ja oppimisen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt:

Lapsen tuen tarve tulee ilmi varhaiskasvatuksen työntekijöiden, huoltajien tai muun sosiaali -ja terveydenhuollon henkilöstön havainnoinneista. Kun tuen tarve on tiedostettu, mietitään yhdessä, millaista tukea lapsi tarvitsee ja miten ja missä tukitoimenpiteet toteutetaan. Utajärvellä varhaiskasvatuksessa tuen tarpeiset lapset ovat osana muuta lapsiryhmää. Tuki lähdetään rakentamaan lapsen vahvuuksista ja tarpeista käsin. Myös yhteisölliset ja oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut mietitään niin, että ne tukevat mahdollisimman paljon tuen tarpeista lasta. Lapsi saa esimerkiksi puheterapiaa hoitopäivän aikana ja lisäksi ryhmässä tuetaan lapsen puheen kehitystä kuvien ja viittomien avulla. Ryhmien sisällä lapset on jaettu pienryhmiin, mikä auttaa osaltaan em. tilanteissa.

Lapsen tarvitsema tuki kirjataan kokonaisuudessaan varhaiskasvatussuunnitelmaan. Ylös kirjataan mitä tukimuotoja lapsella on ja missä niitä toteutetaan esimerkiksi puheterapiaa tai fysioterapiaa. Suunnitelmassa pitää myös näkyä kuka vastaa mistäkin. Esim. lapsen puheen tukemisessa on omat vastualueet ja työnjaot puheterapeutilla, varhaiskasvatuksen työntekijöillä ja huoltajilla.

21 . Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Utajärvellä

Jokaiselle lapselle tehdään oma henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilöstön ja huoltajien havaintojen perusteella voidaan keskustelussa sopia mahdollisista varhaiskasvatuksessa toteutettavista tukitoimenpiteistä. Tukitoimenpiteitä voi olla esim. koulun erityisopettajan tai perheneuvolan psykologin ohjaus ja tuki sekä pienryhmätoiminta varhaiskasvatusryhmässä. Perhepäivähoidossa varhaiskasvatuksen tukitoimenpiteistä sopivat yhdessä perhepäivähoitaja, varhaiskasvatuksen esimies ja huoltajat. Tukitoimenpiteitä toteutetaan ja arvioidaan säännöllisesti ja sovitusti. Kuntoutussuunnitelmapalaverissa tehdään monialaista yhteistyötä eri ammattiryhmien ja huoltajien kanssa. Lasta koskevia tietoja käsitellään luottamuksellisesti salassapitosäännökset huomioiden ja tietoja luovutetaan eri tahoille vain huoltajien suostumuksella. Poikkeuksena ovat mahdolliset tiedoissa ilmenevät lastensuojelulliset tarpeet.

Lapsen tullessa varhaiskasvatuksen asiakkaaksi ja lapsen täyttäessä kolme -ja viisi vuotta, tarjoamme huoltajille mahdollisuuden käydä lapset puheeksi keskustelun. Keskustelulomakkeeseen kirjataan tukitoimenpiteet, vastuuhenkilöt, aikataulut ja arviointi. Huoltajat voivat olla tarvittaessa yhteydessä neuvolaan, sosiaalipalveluihin, vammaispalveluihin, maahanmuuttopalveluohjaajaan tai koulun erityisopettajaan. Neuvolan kautta voidaan sopia mm. perhetyöstä, puheterapia, -toimintaterapia - palveluista. Mikäli varhaiskasvatuksen henkilöstöllä herää huoli lapsen kasvusta ja kehityksestä, on lapsen edun mukaista, että sovimme yhdessä huoltajien kanssa yhteydenotosta mm. sosiaalipalveluihin. Sieltä perheillä on mahdollisuus saada palveluohjaajan kautta esim. lapsiperheiden kotipalvelua. Mikäli huoltajat eivät suostu yhteistyöhön, varhaiskasvatushenkilöstö on velvollinen olemaan yhteydessä palveluohjaajaan, joka huolehtii tarvittavista lastensuojelun tukitoimenpiteistä.

Tuen tarpeisen lapsen siirtyessä varhaiskasvatusryhmästä toiseen, henkilöstö huolehtii lapsen tutustumisesta uuteen ryhmään. Tiedonsiirto lasta koskevista tukitoimenpiteistä tehdään huoltajien suostumuksella.

Tieto lapsen käytössä olevista varhaiskasvatuksen tukitoimenpiteistä ja mahdollisista uusista tuen tarpeista siirretään huoltajien suostumuksella esiopetuksen henkilöstölle viimeistään huhti- toukokuussa yhteisessä siirtopalaverissa. Palaverissa on mukana neuvolan ja koulun terveydenhoitajat, varhaiskasvatuksen opettaja, tulevat esiopetuksen opettaja, erityisopettaja ja varhaiskasvatuksen esimies.

Mikäli lapsen tuen tarve edellyttää pidennettyä oppivelvollisuutta, asiasta sovitaan yhdessä huoltajien ja esiopetuksen henkilöstön kanssa. Tuen tarpeesta johtuen lapsen aamu -ja iltapäivähoito voi olla perusteltua järjestää varhaiskasvatuksen puolella.

22. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Utajärvellä

Varhaiskasvatuksessa tuen toteuttamisen muodot voivat olla pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia. Utajärvellä toteutuu inklusiivisuuden periaate; kaikki lapset saavat tarvittavan tuen omassa päiväkotiryhmässä, erityisryhmälle ei näin ollen ole tarvetta. **Pedagogista tukea** ovat mm. erityisopettajan säännölliset käynnit ryhmissä. Hän havainnoi lapsia ja osallistuu ryhmien toimintaan. Häneltä saamme konsultoivaa apua, jos huomaamme lapsella tuen tarvetta. Myös perheneuvolan psykologilta saamme tarvittaessa konsultoivaa tukea. Perheneuvolan psykologi voi ohjata tarvittaessa myös huoltajia. Tulkki- ja avustamispalvelut kuuluvat osana pedagogiseen tukeen. Lapsella voi olla henkilökohtainen avustaja ryhmässä. Hän voi ohjata ja tukea lasta henkilökohtaisten kommunikaatiovälineiden, esimerkiksi kommunikaatiokansion käytössä. Tarvittaessa saamme lapsen käyttöön erityisiä apuvälineitä paikallisesta terveyskeskuksesta ja apuvälinelainaamosta. Lapsella voi olla esim. pyörätuoli, tukikengät, kynätukia, omia ruokailuvälineitä, Time-timer-ajastin tai painopeitto. Kielen ja kommunikoinnin tukeminen on tärkeää tuen tarpeisilla lapsilla. Siinä käytetään apuna mm. kuvia, tukiviittomia ja viittomia. Kommunikaatiokuvia saadaan tehtyä erilaisilla kuvakommunikaatio- ohjelmilla. Kaikki ryhmän lapset hyötyvät kuvien käytöstä; ne selkeyttävät puhetta, päivärytmiä ja toimintaa sekä auttavat lapsia muistamaan kuulemaansa.

Rakenteellinen tuki tarkoittaa ryhmien kokojen säätelyä. Ryhmissä saa olla tietty määrä tietynikäisiä lapsia yhtä aikuista kohti. Utajärvellä 3-5 vuotiaiden lasten ryhmissä työskentelee minimissään kaksi varhaiskasvatuksen opettajaa ja yksi lastenhoitaja. 0-3 vuotiaiden ryhmässä työskentelee yksi varhaiskasvatuksen opettaja ja kaksi lastenhoitajaa. Ryhmien ja lasten tarpeiden mukaan ryhmissä on lisäksi muuta avustavaa henkilökuntaa. Ryhmien sisällä on käytössä joustavat pienryhmät, jotka osaltaan rauhoittavat ja auttavat lapsia keskittymään meneillään olevaan toimintaan sekä aikuisia reagoimaan lasten tarpeisiin. Päiväkodilla ulkoilun porrastaminen sekä lähiympäristön hyödyntäminen ovat myös osa rakenteellista tukea. Kun kaikki ryhmät eivät ulkoile yhtä aikaa, säilyy toiminta- ja leikkirauha myös yhteisellä piha-alueella.

Hyvinvointia tukevat järjestelyt ovat sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio. Yhteistyötä tehdään mm. kunnan kehitysvammahuollon ohjaajan sekä OYS:n ja Tahkokankaan kanssa. Mikäli lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvissä asioissa herää huolta ja huomataan viivettä jollain lapsen kehityksen ja kasvun osa-alueella, varhaiskasvatuksen henkilöstö, eli päiväkodissa varhaiskasvatuksen opettajat ja perhepäivähoidossa varhaiskasvatuksen esimies, on yhteydessä lapsen huoltajiin. Huoltajia kehoitetaan olemaan tarvittaessa yhteydessä terveyden- tai sosiaalihuollon asiantuntijoihin. Varhaiskasvatuksen henkilöstö voi pyytää konsultointiapua myös koulun erityisopettajalta. Varhaiskasvatuksen henkilöstö on velvollinen olemaan yhteydessä sosiaalipalveluiden lastensuojelutyöntekijään myös ilman huoltajien lupaa silloin, jos lapsen kohdistuva huoli on välitön ja lapsen terveyttä ja turvallisuutta uhkaava.

Monialaisissa yhteistyöpalavereissa sovitaan ja kirjataan yhdessä lapsen huoltajien kanssa tiedot tuen järjestämisestä, toteuttamisesta, seurannasta ja arvioinnista. Lapsen tarvitsemaa tukea voidaan järjestää päiväkodin tiloissa, terveyden- tai sosiaalipalveluiden tiloissa tai lapsen kotona.

Lapsen siirtyessä päiväkodissa varhaiskasvatusryhmästä toiseen tai esikouluun, kysytään huoltajilta lupa tiedonsiirtoon lapsen tarvitseman tuen järjestämistä varten. Lapsen siirtyessä esikouluun, pidetään siirtopalaveri huhti-, toukokuun aikana. Siirtopalaverissa ovat läsnä varhaiskasvatuksen opettajat, esikoulun opettajat, neuvolan ja koulun terveydenhoitajat, varhaiskasvatuksen esimies sekä koulun erityisopettaja.

23 . Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Utajärvellä

Varhaiskasvatuksen henkilöstö kirjaa yhdessä huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan hänen tarvitsemansa tuen muodot ja toteuttamistavat sekä lapsen varhaiskasvatusryhmässä, että kotona. Vastuualueet, työnjako, toiminnan toteutus ja arviointi sovitaan ja kirjataan ylös. Arviointi on vähintään kerran vuodessa tai useamminkin. Jos tavoitteet muuttuvat tai jokin tavoite on saavutettu, suunnitelma päivitetään sen mukaisesti. Suunnitelmaa päivitetään yleensä esimerkiksi OYS:ssa tai Tahkokankaalla tapahtuvan tutkimuskäynnin jälkeen. Lapset puheeksi -lomakkeeseen kirjataan lapsen ja perheen edun mukaiset tarvittavat sosiaalipalvelut, niiden toteutus ja arviointi. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksen, siirtyessä varhaiskasvatusryhmästä toiseen tai aloittaessa esiopetuksen. Varhaiskasvatuksen esimies suunnittelee ja kirjaa yhteistyössä perhepäivähoitajien kanssa lapsen tuen tarpeen arvioinnin, toteutuksen ja seurannan. Tukitoimien päättymisestä kirjataan suunnitelmaan.

KASVUN JA OPPIMISEN TUKI VARHAISKASVATUKSEN ARJESSA PÄIVÄKODISSA UTAJÄRVELLÄ

	Yleinen tuki	Tehostettu tuki	Eriytynen tuki
Dokumentointi	Havaintojen kirjaaminen lapsesta	Havaintojen kirjaaminen lapsesta	Havaintojen kirjaaminen lapsesta
Kirjaamisesta vastaa	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (Vasu) Lastentarhanopettaja (Ito)	Lapsen Vasu. Edellisten lisäksi vasuun kirjataan erilliset tehostetun tuen tavoitesivut Lto, tarvittaessa erityisopettaja	Lapsen Vasu Varhaiskasvatuksen HOJKS Erityisopettaja, Ito, tarvittaessa varhaiskasvatuksen esimies
Yhteistyö huoltajan kanssa	Tiivis kasvatuskumppanuus Lapsen Vasun laatiminen, toteuttaminen ja seuranta	Tiivis kasvatuskumppanuus Tavoitteiden määrittely ja seuranta	Tiivis kasvatuskumppanuus HOJKS:in tavoitteiden määrittely, toteuttaminen ja seuranta
Varhaiskasvatuksen erityistyöntekijä	Erityisopettaja; konsultointi	Erityisopettaja; konsultointi	Erityisopettaja; konsultointi, yksilöllinen ohjaus ja opetus.
Yhteistyö ulkopuolisten verkostojen kanssa	Muut mahdolliset yhteistyötahot	Muut mahdolliset yhteistyötahot (Tutkivat ja kuntouttavat tahot, esim. perheneuvola, OYS, Tahkokangas, sosiaalitoimi)	Muut mahdolliset yhteistyötahot (Tutkivat ja kuntouttavat tahot, sosiaalitoimi)
Toimiva arki ja oppimisympäristö	Tilat, päiväjärjestys ja työvuorot järjestetty juuri sen hetkisen lapsiryhmän tarpeita vastaavaksi Kuvien käyttö ja päiväjärjestyksen strukturointi	Edellisten lisäksi strukturointia ja eri aisteja hyödynnetään opetuksessa ja oppimisessa.	Edellisten lisäksi varhaiskasvatuksen HOJKS:ssa määritellyt asiat
Pienryhmätoiminta	Suurin osa lapsen päivän toiminnasta toteutuu erilaisissa pienemmissä ryhmissä.	Edellisten lisäksi huomioidaan kulloisenkin ryhmän koko, rakenne ja toiminnan sisältö.	Edellisten lisäksi huomioidaan kulloisenkin ryhmän koko, rakenne ja toiminnan sisältö. Tavoitteet on kirjattu HOJKS:aan.

24 . Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Utajärvellä

Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa. Koko kunnan toimintajärjestelmään kuuluva johdonkatselmus pidetään kerran vuodessa ja siinä arvioidaan myös varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista palvelun tuottajan näkökulmasta esim. onko lapselle haettu varhaiskasvatuspaikka voitu myöntää hakemuksessa toivotussa ajassa, asiakaspaikkojen käyttöprosenttia, saatua palautetta, kehitettäviä toimintoja sekä tulevaisuuden näkymiä. Läsnä ovat toimialueiden johtajat, lähiesimiehet, johtoryhmä sekä valtuuston ja hallituksen jäsenet.

Varhaiskasvatuksen johtotiimi eli tarhatiimi, johon kuuluvat varhaiskasvatusryhmien varhaiskasvatuksen opettajat sekä - esimies, kokoontuu kerran kuukaudessa. Tarhatiimi arvioi muun muassa paikallista vasua sekä sen toteutumista. Arvioinnin avulla tehdään näkyväksi varhaiskasvatuksen vahvuuksia sekä kehittämisen tarpeita. Tarhatiimipalaverissa suunnitellaan, arvioidaan ja kehitetään yhdessä varhaiskasvatuksen laajempia kokonaisuuksia, muun muassa varhaiskasvatuksen yhteisiä toimintatapoja ja linjauksia. Tarhatiimi kehittää varhaiskasvatuksen toimintaa myös saadun palautteen perusteella. Päiväkodilla ryhmissä pidetään suunnittelu- ja arviointipalaverit kerran kahdessa viikossa. Ryhmien arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin sekä ja pedagogiikan toteutumiseen. Ryhmissä laaditaan toiminnalle tavoitteet lasten vasujen pohjalta ja niitä arvioidaan sekä tiimipalavereissa, että tiimin omissa laajemmissa suunnittelu-, arviointi- ja kehittämispalavereissa puolivuositain. Varhaiskasvatuksen toimintaa suunnitellaan, arvioidaan ja kehitetään koko henkilöstön kanssa yhteisissä suunnitteluilloissa, sekä syksyisin ja keväisin yhteistoiminta päivissä. Huoltajilta kerätään palautetta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, yhteisten tapahtumien yhteydessä, erilaisilla kyselyillä sekä päiväkodilla olevien palautelaatikoiden avulla. Suunnitelmat ja tavoitteet ovat ryhmissä esillä huoltajille, jotta he pääsevät arvioimaan ja halutessaan kehittämään varhaiskasvatuksen toimintaa. Toimintaa kehitetään saadun palautteen pohjalta ja toiminnasta tiedotetaan vanhempainilloissa, huoltajien kanssa keskustellen, erilaisilla tiedotteilla sekä kunnan internetsivujen kautta. Toiminnan arvioinnissa ja kehittämisessä hyödynnetään digitaalisia dokumentteja esim. kuvia ja videoita.

Utajärvellä pedagogisen toiminnan suunnittelua, arviointia ja kehittämistä on tehty säännöllisesti esim. leikin kehittämisen ja positiivisen pedagogiikan osalta. Keväällä 2019 aloitettiin päiväkotiryhmissä oman toiminnan itsearviointi. Arvioinnin osa-alueita ovat vuorovaikutus, lasten osallisuus ja pedagogisen toiminnan arviointi. Itsearviointia jatketaan säännöllisesti ja panostetaan erityisesti kehittämistä vaativiin osa-alueisiin.

Utajärven varhaiskasvatuspalveluille tullaan tekemään laadunarviointikriteerit Karvin (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, Julkaisut 24:2018) julkaiseman Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset julkaisuun perustuen. Laadunarviointikriteerien käyttöönotto, toteutus ja seuranta varmistavat jatkuvan arvioinnin ja kehittämisen varhaiskasvatuksessa.

Henkilöstöllä on mahdollisuus käydä henkilökohtainen kehityskeskustelu varhaiskasvatuksen esimiehen kanssa, jossa käydään läpi oman toiminnan arviointia ja kehittämistä. Kehityskeskustelussa henkilöstö voi

tuoda esille esimerkiksi omia koulutustoiveitaan. Kehityskeskustelu voidaan käydä myös esimiehen ja oman työtiimin kanssa, jolloin voi arvioida ryhmän toteutunutta toimintaa, kehittämiskohteita sekä toimivia käytänteitä.

Lapsen henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma täytetään aina lapsen tullessa varhaiskasvatuksen asiakkaaksi ja sitä päivitetään puolivuositain. Lomake täytetään yhdessä huoltajien kanssa ja lapset voivat olla mukana tilanteessa ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti. Yksilötason arviointi perustuu varhaiskasvatukseen ja tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen laatimista tai päivittämistä. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi on myös osa lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tukea. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin osioissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ja Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki.

Utajärven kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaa ja lapsen vasu-lomaketta päivitetään tarvittaessa.

